

Händelser i det tysta

Utvärdering av en öppenvårdsverksamhet
för missbrukare

Anders Arnsvik
Ann Palm

FoU
Nordväst

I STOCKHOLMS LÄN

Rapport 2005:1

Rapport 2005:1

**Forsknings- & utvecklingsenheten
För socialtjänstens individ- och
familjeomsorg
i nordvästra Stockholm:**

*Ekerö, Järfälla, Sigtuna, Sollentuna,
Solna, Sundbyberg,
Upplands-Bro, Upplands Väsby*

Händelser i det tysta

Anders Arnsvik och Ann Palm

Anders Arnsvik och Ann Palm

Händelser i det tysta

Rapport 2005:1

FoU-Nordväst – Forsknings- & utvecklingsenheten för
socialtjänstens individ- och familjeomsorg i nordvästra
Stockholm. Beställningen görs från FoU-Nordväst,

Tingsvägen 17B, 191 86 Sollentuna

Fax 08-625 17 69 eller via

email: fou-nordvast@sollentuna.se

© Alla rättigheter förbehållna Forsknings- och
utvecklingsenheten samt författarna.

Grafisk form: Cristina Josefsson

Tryck: Tryckpaketet, Ockelbo

ISBN 91-89681-10-X

ISSN 1651-7839

FÖRORD

I nordvästra Stockholm finns Tröskeln-Ria, en dagverksamhet för de mest utsatta missbrukarna. Verksamheten startade 2003 som ett samarbetsprojekt mellan missbrukarvården i Solna och Sundbyberg samt den ekumeniska organisationen Hela Människan-Ria i Solna och Sundbyberg. Projektet möjliggjordes genom bidrag från Länsstyrelsen i Stockholms Län.

Utifrån sett är Tröskeln en värmestuga, dit missbrukare går för en kopp kaffe, något att äta och för att träffas. För de som går dit är det något annat. Går det att förstå vad det egentligen är som pågår – bakom det som till synes sker? I denna rapport undersöks *vad* i verksamheten som kan tänkas förändra något för besökarna.

Parallellt med denna rapport har två socionomstudenter inom CKP-projektet¹, Sofia Edbom och Odette McIntosh, genomfört en kompletterande studie av Tröskeln som examensarbete (se www.fou-nordvast.com/Uppsats_Sofia_Odette.pdf). Deras arbete bidrar på två sätt. Dels lyfter de fram en socialpolitisk dimension, knyter an till diskussionen om det kontroversiella både i begreppet *harm reduction* och verksamheter med skadereducerande inslag. Dels pekar de på en dualism i målen med Tröskel – att verksamheten ska utgöra en första länk i en rehabiliteringskedja, som följs av andra inom offentlig verksamhet. Samtidigt är det en frivilligorganisation som driver verksamheten. Just därför skapades också Tröskeln, eftersom de mest utslagna undviker offentliga stödsystem. Det gör att länken till andra, offentliga system kan vara svag. Denna iakttagelse görs även i föreliggande arbete.

¹ För mer information se www.ckp-stockholm.com

Inom forskningen finns idag visst stöd för värdet av mötesplatser för de mest utsatta missbrukarna, ”de som stör”. Här erbjuds något, som *kan* innebära förändring av eller stöd i en utsatt livssituation. En mer övergripande fråga är hur en framtida missbruksorganisation kan erbjuda just denna grupp människor adekvat stöd, andra vägar än de gängse med utgångspunkt i att ”börja där klienten är”.

FoU-Nordväst har genomfört denna utvärdering på uppdrag av och i samråd med Tröskelns styrgrupp. För själva genomförandet svarar FoU-assistent Anders Arnsvik, för design och bearbetning svarar Ann Boklund-Palm.

Varmt tack till Jan Blomqvist, forskningsledare på FoU-Stockholm, för genomläsning och viktiga kommentarer. Tack även Katarina Piuva, Socialhögskolan/Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, som bidragit på ett avgörande sätt för rapportens slutliga utformning. Slutligen riktas stort tack till alla Tröskelns besökare som bidragit med sina erfarenheter.

Sollentuna i juli 2005

Ann Palm

FoU-chef

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING – PROJEKTET OCH DESS	
UTVÄRDERING	9
Tröskeln/Ria – en presentation	10
Lokalens utformning	10
Personal	11
Arbetsträning	12
Vilka regler finns	12
”Brott mot regelverket”	13
Aktiviteter	13
Utvärdering av Tröskeln	14
Syfte och frågeställningar	14
2. VARFÖR PROJEKT? KUNSKAPSLÄGE OCH	
BAKGRUND	16
Inledning	16
Den samhälleliga organiseringen av vården	16
Nedskärningarna inom missbrukarvården	17
De mest utsatta missbrukarna, socialtjänsten och de frivilliga organisationerna	17
Förutsättningar för samverkan	18
Hela Människan – Ria – generella utgångspunkter	19
Varför valde kommunerna samverkan med Hela Människan Ria i Solna - Sundbyberg?	21
Olika initiativ togs som ledde till samverkan	21
Projektgruppen bildades	22
En verksamhet börjar ta form	23
Styrgruppen formerades	24
3. TRÖSKELN OCH DESS BESÖKARE	26
Tröskelns besökare	26
Inledning	26

De intervjuade på Tröskeln/Ria	27
Bostadssituation	28
Missbruk och kontakt med socialtjänsten	29
Arbetslivserfarenhet	30
Hur och varför kommer besökarna till Tröskeln?	31
Vad gör besökarna när de kommer till T/R	32
Arbetsträning	33
Förändringar	33
Framtiden – vad gör Du om fem år?	35
Sammanfattning och analys	37
Observationer – undersökning av vad Tröskeln är	40
Inledning	40
En dag på Tröskeln	41
Några egna iakttagelser	45
Vad utmärker verksamheten vid Tröskeln/Ria – de bärande ingredienserna	46
Bemötandet	46
Att arbetsträna på Tröskeln	49
De bärande ingredienserna enligt Stygruppen	50
4. SLUTSATSER OCH SAMMANFATTNING	
VAD ÄR TRÖSKELN – EGENTLIGEN?	52
Vad sker bakom det som synes ske?	52
Något om samarbetet mellan organisationerna	54
Bara en mötesplats – eller något mer?	55
Ändras något för besökarna?	59
SLUTORD	60
5. REFERENSER	62
6. BILAGOR	64

SAMMANFATTNING

Tröskeln/Ria är en dagverksamhet för de mest utsatta missbrukarna. Verksamheten är ett samarbetsprojekt mellan missbrukarvården i Solna och Sundbyberg samt den ekumeniska organisationen Hela Människan Ria Solna och Sundbyberg. Bakgrunden är att missbrukarvården i de båda kommunerna inte når de mest utsatta missbrukarna. Det gör däremot Hela Människan Ria, en organisation som uppfattas ha mandatet inför missbrukarna själva. Ett samarbete i form av dagverksamheten Tröskeln startade därför 2002. Tröskeln/Ria svarar för daglig drift och socialtjänsten bistår med att följa upp och utveckla verksamheten via en styrgrupp.

Avsikten med Tröskeln är dels att nå de mest utsatta missbrukarna, dels att skapa möjligheter för besökarna att kvalificera sig till kommunernas arbetsträning genom enklare former av arbetsträning. Innehållet i verksamheten i övrigt är inte tillrättalagt, utan besökarna kommer dit på sina egna villkor. Till synes kan det uppfattas vara en värmestuga.

Syftet med utvärderingen är att beskriva innehållet i verksamheten och varför besökarna kommer till Tröskeln. Vidare undersöks vad i verksamheten som kan sägas vara förändringsskapande i betydelsen att besökarnas liv påverkas. Tjugofem besökare på Tröskeln intervjuades i december 2004 och strukturerade deltagande observationer gjordes. För att få fördjupad kunskap om gruppen besökare genomfördes en registerstudie av 59 besökare under hösten 2004 via socialtjänstens aktregister. Vidare intervjuades företrädare för missbrukarvården i Solna och Sundbyberg samt föreståndaren för verksamheten.

Huvudresultatet är att det som till synes tycks vara en värme-
stuga är en mötesplats som skapar struktur och sammanhang
för människor i utsatta livssituationer - och kanske början på en
förändring. Begrepp som växer fram och tydliggörs och får en
innebörd är bemötande, ansvar, struktur och sammanhang.

Under arbetet med utvärderingen har framkommit att det
börjar finnas stöd inom forskningen för värdet i att tillskapa
mötesplatser för de mest utsatta missbrukarna för ”de som
stör”. Det kan vara början på en förändring eller ett stöd för
människor i utsatta livssituationer.

KAPITEL 1. INLEDNING – PROJEKTET OCH DESS UTVÄRDERING

Anders Arnsvik; Ann Palm

Inledning

I Solna och Sundbyberg i nordvästra Stockholmsregionen har socialförvaltningarna senaste åren uppmärksammat svårigheterna med att nå de mest utsatta missbrukarna. Däremot kommer frivilligorganisationen *Hela Människan Ria* ofta i kontakt med just denna grupp. Ria i Solna stod 2001 inför problemet, att de hade alldeles för liten lokal i förhållande till antalet besökande och aktiviteter. Föreståndaren för Ria på Ekensbergskyrkan i Solna kontaktade därför i november 2001 företrädare för socialtjänstens missbrukarvård för att diskutera lokalfrågan och ett eventuellt samarbete.

Samtidigt som Ria tog initiativ till samtal med socialtjänsten i Solna, pågick interna diskussioner inom socialtjänstens missbrukarvård i Sundbyberg. I denna kommun ville man utveckla samverkansformerna med frivilligorganisationerna, i synnerhet kring de mest utsatta missbrukarna. Kontakter togs över kommungränsen och i januari 2002 började företrädare för missbrukarvården i Solna och Sundbyberg samt Hela Människan - Ria träffas mer regelbundet för att undersöka förutsättningarna för ett samarbete.

Socialtjänsten i de båda kommunerna ansökte om utvecklingsmedel för ett utvidgat samarbete från Länsstyrelsen (Lst) i Stockholms län våren 2002, men fick först avslag. Efter förnyad ansökan i mars 2002 beviljades medel för ett tvåårigt projekt med start i augusti 2002.

I avvaktan beslut efter den nya ansökan beslutades hösten 2002 att starta en verksamhet, eftersom man fått lokal för ändamålet. Tröskeln – resultatet av samverkansdiskussionerna - invigdes i december 2002. Målet är tudelat (se ansökan 02 06 11)

- att erbjuda meningsfull sysselsättning för de som har betydande svårigheter att klara arbetsträning inom socialtjänsten och
- att fungera som en första länk till arbetsträning-utbudet.

Under projektperioden finansieras verksamheten således dels via projektmedel från Länsstyrelsen i Stockholms län, dels av socialtjänsterna i Solna och Sundbyberg, som betalar lokalhyran. Ria bistår med personal samt svarar för verksamhetsinnehåll i samråd med kommunerna.

Tröskeln/Ria – en presentation

Tröskeln är beläget vid Ängsstigen 3 i Sundbyberg. Lokalen är på 260 kvadratmeter. Tidigare var det ett tryckeri i lokalen, som ligger precis vid kommungränsen. Det är gångavstånd till busshållplats samt T-bana/pendeltågstation och det är lätt att komma dit för boende i Solna och Sundbyberg. Entrén är i markplanet och på en skylt ovanför dörren står det ”Ria-Center Solna/Sundbyberg”.

Lokalens utformning

Det man först möts av innanför dörren är en reception samt verksamhetens ”nav” – köket och kaféet. Lokalen har en öppen planlösning, som ett enda stort rum. Ut mot gatan är det stora fönster. Köksdelen avgränsas av en disk. Här serveras

dagligen morgonkaffe med smörgås samt lunch för en billig penning. Lunchen består endast av mat som kan tillredas i mikrovågsugn, eftersom hyresvärderna inte vill att det skall förekomma matlagning i lokalen.

Lokalen är uppdelad i olika ”öar” med möjlighet till olika aktiviteter. Förutom bord, stolar och soffgrupp finns biljardbord, ett mindre bibliotek med böcker som skänkts av privatpersoner, avgränsad syhörna, ett bord med datorer samt ett utrymme där det finns kläder. Dessa är skänkta av privatpersoner och är till för besökarna. När det är kallt ute är det stor åtgång på varma kläder. I den öppna delen av lokalen finns även en mindre scen och flygel.

Övriga utrymmen är föreståndarens rum som också används för enskilda samtal, ytterligare kontorsrum, toalett och duschrum för besökare, en personaltoalett samt ett förråd med frysboxar.

Den öppna planlösningen gör att lokalen är överblickbar. Det går inte att gömma sig i något rum bakom en stängd dörr. Det är ändå möjligt att bara sitta för sig själv i egna funderingar. Utöver caféet, som har stor attraktionskraft, är det dagligen mycket aktivitet kring biljardbordet och datorerna

Det som vittnar om att man kommit till Hela Människan Ria (Solna - Sundbyberg) är korset på väggen. För Ria är korset viktigt som symbol för lugn och symboliserar anknytningen till kristen tro.

Personal

Carl-Erik - C-E kallad - är föreståndare för Tröskeln och anställd av Hela Människan-Ria. Hans kontakter består dels

av Ria:s styrelse, dels av Tröskelns styrgrupp (se nedan). C-E har även kontakt med de socialsekreterare inom Solna och Sundbyberg som regelbundet följer verksamheten. C-E:s uppdrag är att ta ansvar för den dagliga driften, förstagångssamtal med nya besökare, enskilda samtal, verksamhetsplanering, personalfrågor, samverkansfrågor samt det interna informationsbladet, '*RIA-bladet*'.

Personalgruppen består av ytterligare tre personer, Erika, Maria och Michael. Samtliga är lönebidragsanställda. Erika sysslar främst med administration, har enskilda samtal med besökare samt handleder besökare som vill lära sig använda datorerna. Maria arbetar i köket. Michaels ansvarsområde är bland annat sådant som har att göra med köket och kaféet.

Arbetsträning

Utöver den ordinarie personalen finns en grupp besökare som arbetstränar i verksamheten. Antalet varierar över tid, i december 2004 arbetstränade fem personer. Alla hade olika arbetsuppgifter: lokalvård, köksarbete, ansvar för reception, viss datahandledning, förrådsansvar, ansvar för sortering och upphängning av kläder som skänks samt marknadsföring.

De som arbetstränar kompletterar den ordinarie personalen, vilket innebär att det är många som hjälper till att upprätthålla ordningen i lokalen.

Vilka regler finns?

Alla besökare har ansvar för att reglerna för att få vistas i lokalen upprätthålls och i görligaste mån efterlevs. Tre regler är grundläggande för att umgänget i lokalen skall fungera;

- Ingen drogförtäring i eller utanför lokalen
- Inget hot eller hot om våld får förekomma
- Inga vapen
- Inget stöldgods i lokalen

C-E har enskilda samtal med alla som besöker lokalen första gången, då han informerar om dessa regler. De finns även anslagna på olika ställen i lokalen.

Eftersom Tröskeln är en så kallad lågröskelverksamhet, tillåts besökarna komma in även om de påverkade av alkohol eller narkotika. Detta är en viktig utgångspunkt för verksamheten, ett sätt att nå människor. Att det någon enstaka gång är tillåtet att komma påverkad till lokalen är inte reservationslöst, utan förutsätter att man uppför sig och inte är störande. För den som vill bli regelbunden besökare gäller däremot nykterhet, i synnerhet om det skall bli aktuellt med arbetsträning inom verksamheten.

”Brott mot regelverket”

Alla brott mot reglerna tas upp med den som överskridit gränserna. Begår en besökare en överträdelse, resulterar det sällan i avstängning, men det har hänt någon enstaka gång för begränsad tid. Alla incidenter hanteras individuellt. Föreståndaren har ett enskilt samtal med den berör. Situationen och konsekvenserna bedöms utifrån vad som anses bäst i det enskilda fallet.

Aktiviteter

I syfte att bredda utbudet av aktiviteter och ge möjligheter till motion har Tröskeln en kväll i veckan tillgång till en

idrottshall, där man spelar innebandy. Åtta personer/besökare deltar regelbundet. Varje fredag eftermiddag går sex besökare för att simma och bada bastu vid Sundbybergs simhall.

Sedan 2003 har man på försök haft en kvinnogrupp två timmar i veckan, som letts av en socialsekreterare från Sundbybergs vuxensektion och en diakonissa från Sundbybergs kyrka. Bakgrunden är att kvinnor dels är i minoritet på Tröskeln och sällan kommer till tals, dels att kvinnor far mycket illa i missbruksmiljöerna. Syftet med kvinnogruppen var därför att skapa en ”fredad zon” – ett forum som de kan vara i på sina egna villkor som ett tillfälle för kravlös gemenskap med lugn och ro.

Utvärdering av Tröskeln – syfte och frågeställningar

Inför ansökan om utvecklingsmedel till Länsstyrelsen i Stockholms län, kontaktades FoU-Nordväst. En utvärderingsplan utformades och medel avsattes för utvärderingen. I det följande redogörs för utvärderingens syfte och frågeställningar. Ett mer ingående metodavsnitt återfinns i bilaga 1.

Syfte och frågeställningar

Syftet med utvärderingen är att beskriva en öppen dagverksamhet för de mest utsatta missbrukarna samt att undersöka utfallet för besökarna/deltagarna.

Huvudfrågan är: blir det någon förändring för besökarna på Tröskeln? I så fall – vad i det som görs konkret på Tröskeln kan tänkas leda till det? Följande frågeställningar har studerats, uppdelat på två huvudområden – en som rör besökarna och vilka förändringar, processer eller motsvarande som kan

noteras i deras liv samt själva arbetet på Tröskeln/Ria.

1. *Undersökning av besökarna vid Tröskeln*

- Vilka kommer till Tröskeln?
- Hur kommer besökarna dit?
- Vad gör att de fortsätter att komma till Tröskeln?
- Leder deltagandet vid Tröskeln till någon förändring, till exempelvis arbetsträning eller ordnat boende?
- Har deltagandet i Tröskeln någon betydelse för om besökarna minskar missbruket?
- Har antalet inläggningstillfällen på beroendevårdens tillnyktringsenhet (TNE) minskat? Har antalet omhändertaganden enligt Lagen om Omhändertagande av Berusade personer (LOB) och antalet övriga anmälningar exempelvis enligt Lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) minskat?
- Har antalet institutionsplaceringar förändrats?

2. *Undersökning av arbetet på Tröskeln*

- Vad görs konkret på Tröskeln, vem gör vad, hur, med vem?
- Vad innebär ”arbetsträning” vid Tröskeln?
- Hur bemöts besökarna

Studien har en explorativ ansats där både kvantitativ och kvalitativ datainsamlingsmetod använts. Data har insamlats via observationer, intervjuer och registerstudie (se bilaga 1).

KAPITEL 2. VARFÖR PROJEKT? KUNSKAPSLÄGE OCH BAKGRUND

Anders Arnsvik

Inledning

För att förstå bakgrunden till att Solna och Sundbybergs missbrukarvård valde samverkan med Hela Människan-Ria, är det viktigt att kort anknyta till hur den samhällseliga missbrukarvården är organiserad idag och vilka konsekvenser det fått för de mest utsatta missbrukarna. Vidare berörs den alltmera centrala roll som frivilligorganisationerna börjat få för den kommunala missbrukarvården. Avslutningsvis presenteras i korthet framväxten av samverkansprojektet Tröskeln-Ria.

Den samhällseliga organisationen av vården

Alkohol och narkotikamissbruket har i Sverige debatterats och definierats som ett samhällsproblem med större eller mindre intensitet de senaste 100 åren. Samhällets insatser liksom innehållet i desamma har emellertid sett olika ut under årens lopp.

Idag, under början av 2000-talet, är den svenska vården av vuxna missbrukare i stor utsträckning förlagd utanför hälso- och sjukvården. Kommunerna har huvudansvaret för merparten av de långsiktiga behandlings- och rehabiliteringsinsatserna, medan landstingen i allmänhet enbart svarar för avgiftning och behandling av somatiska och psykiatriska konsekvenser av alkohol- och narkotikamissbruk (SOU 2003:3).

Nedskärningar inom missbrukarvården

Som en följd av bland annat nedskärningarna av den offentliga sektorn som påbörjades i början av 1990-talet har den kommunala missbrukarvården minskat i volym (Blomqvist, 1996). För den enskilde har det blivit allt svårare att få kontakt med och hjälp av kommun och landsting. Kraven för att få hjälp har skärpts alltmer. Många personer med missbruksproblem klarar inte de krav som nu ställs, utan avstår. Har de haft kontakt med den kommunala missbrukarvården, har de ofta avbrutit den och inte återkommit (FoU-rapport 2003:6).

De mest utsatta missbrukarna, socialtjänsten och frivilligorganisationerna

Bland de mest utsatta missbrukarna återfinns många som haft kontakt med socialtjänsten i tio, ibland tjugo år eller mer. Under årens lopp har de varit föremål för olika insatser från samhällets sida. Just denna grupp har blivit alltmer marginaliserad. Som en konsekvens av missbruket har de förlorat kontakt med familj och andra nätverk, bostad och arbetsmarknad. Många har även tappat tilltron till samhället och slutligen hittat en hemvist inom frivilligorganisationer som Hela Människan-Ria, Stadsmissionen eller Frälsningsarmén (a.a.).

Under slutet av 1990-talet har samverkan mellan kommuner och frivilliga organisationer i konsekvens med det blivit ett område som tilldragit sig intresse. Många utvecklingsprojekt har genomförts i samarbete dem emellan. Det frivilliga sociala arbetet ses inte längre med skepsis bland politiker och tjänstemän i kommunen, utan allt oftare som ett intressant komplement eller alternativ till den offentliga verksamheten.

De frivilliga organisationerna som arbetar inom det sociala arbetet blir följaktligen allt oftare inbjudna till kommunen (Olsson, 2000, sid. 4).

Omkring en halv miljon av Sveriges befolkning beräknas få hjälp av en frivilligorganisation inom det sociala fältet, till exempel ekonomiskt stöd, information och rådgivning eller hembesök. Det frivilliga arbetet kan bestå i att hjälpa andra, till exempel humanitära organisationer och kyrkan. Människor kan också organisera sig kring ett specifikt intresse eller behov, till exempel handikapporganisationer, invandrarorganisationer, pensionärsorganisationer. En tredje variant av det frivilliga arbetet utgår från offentlig verksamhet och kan till exempel bestå i kontaktmannaskap och övervakning (Jeppsson-Grassman & Svedberg, 1995, 1999, 1999, Sköndalinstitutets rapportserie 2000/12).

Förutsättningar för samverkan

Samverkan har blivit ett honnörsord, särskilt under de senaste tio åren. Eftersom offentliga verksamheter som arbetar med missbrukare fått allt mindre resurser har socialtjänsten ställts inför krav på att utveckla och fördjupa samverkan, både med andra myndigheter och med frivilligorganisationerna. Otaliga konferenser har arrangerats kring temat ”samverkan”. Länsstyrelserna har på regeringens uppdrag förmedlat utvecklingsmedel i syftet att göra det möjligt att utveckla samverkan mellan dessa olika intressenter.

Men – hur gör man i praktiken? Det är lättare sagt än gjort (Danermark, 2003). De förutsättningar som krävs kan sammanfattas i följande punkter (a.a.):

- att samverkan har en tydlig och klar ledning.
- att samverkan har ett klart uttalat mål
- att tillräckliga resurser ställs till förfogande
- att skillnaderna mellan de samverkande avseende synsätt, organisation och regelverk har identifierats
- att hindrande skillnader undanröjts eller om detta inte går, sätt att hantera dem utvecklats

Trots att retoriken är kraftfull, tilltron till att samarbete och samverkan ska lösa alla problem, har många samverkansförsök och –projekt havererat. Frågan är alltså i vilken utsträckning det går att säga att projekteringen och genomförande av Tröskeln är framgångsrik och om det i så fall kännetecknas av något eller några av ovan angivna förutsättningar.

Hela Människan – Ria - generella utgångspunkter

Hela Människan-Ria har en lång tradition av arbete bland utsatta människor. Namnet 'Ria' kommer av förkortningen 'Rådgivningsbyrå i Alkoholfrågor'. Målgruppen har alltid varit människor med alkohol- och narkotikamissbruk, ofta kombinerat med hemlöshet och psykisk ohälsa. Organisationen hette tidigare De Kristna Samfundens Nykterhetsrörelse (DKSN), som startade sitt arbete med missbruksvård i slutet av 1950-talet. Verksamheten utgjordes i huvudsak av byråer där det gavs rådgivning i alkoholfrågor, de så kallade Ria-byråerna. Här erbjöds öppenvårdsmottagning för missbrukare och anhöriga, framförallt samtalskontakter (Hammare/Stenbacka, 2003).

DKSN bildades formellt 1935 men redan under början av 1920-talet grundades organisationens föregångare, *Rikskommittén för de kristnas nykterhetsrörelse*. Den ursprungliga organisationen

från tidiga 1900-talet hade bland annat som målsättning att samla den kristna kyrkans nykterhetsintresse i en gemensam rörelse och skapa opinion i den så kallade förbudsfrågan (Riksarkivet, antidrogorganisationer nr 6, 1998).

I den nuvarande organisationen, Hela Människan, utgör de lokala Ria-enheterna fortfarande på många håll basen i den lokala verksamheten och är väl inarbetade. Detta visade sig inte minst när moderorganisationen 1998 skiftade namn från DKSN till Hela Människan. Många av de lokala enheterna valde då att använda organisationens nya namn som tillägg till det tidigare verksamhetsnamnet Hela Människan Ria. På flera håll drivs dock verksamheter lokalt utan den klassiska Ria-beteckningen (Hammare & Stenbacka, a.a.).

Ria-enheterna beskrivs som en stödjande ”lågtröskel-verksamhet” dit människor med missbruksproblem kan vända sig. Mer konkret uttrycks detta i Hela Människans grundstadga § 4, antagen i Norrköping på riksmötet 2003:

”Hela Människans uppdrag är att ägna uppmärksamhet åt och motverka förhållanden i samhället vilka leder till och förvärrar mänsklig utsatthet som alkohol- och annat drogmissbruk, segregation, isolering, förnedring och förtryck, utslagning, arbetslöshet, ekonomisk och social fattigdom.”

(www.helamanniskan.org, under fliken Material, maj 2005).

Verksamhetsinnehållet i de lokala Ria-enheterna kan variera, eftersom varje enhet självständigt utarbetar sitt program. Det som är gemensamt är samtalskontakter och dagcenter eller öppet-hus dit missbrukare, bostadslösa eller på annat sätt utslagna kan söka sig. På flera ställen drivs frukost- och lunchserveringar där de besökande också kan duscha och

tvätta kläder. På en del håll arrangeras aktiviteter som utflykter och liknande. (Hammare & Stenbacka, a.a.).

De samfund som samarbetar och står som huvudmän är Evangeliska Fosterlands Stiftelsen (EFS), Metodistkyrkan i Sverige, Evangeliska frikyrkan (hette tidigare Nybygget – kristen samverkan), Svenska Baptistsamfundet, Svenska Alliansmissionen, Svenska Frälsningsarmén, Svenska kyrkan och Svenska Missionsförbundet.

Varför valde kommunerna samverkan med Hela Människan Ria i Solna - Sundbyberg?

Skälet till att Solna och Sundbybergs missbruksvård valde att samarbeta med Hela Människan Ria i Solna - Sundbyberg var att de var etablerade och redan bedrev verksamhet för missbrukare. Inom Solna och Sundbybergs missbruksvård visste man således att Hela Människan Ria hade kontakt med personer som av olika skäl valt bort den kommunala missbrukarvården. Missbruksarbetarna vid socialtjänsten i Solna hade därför regelbunden kontakt med Ria, eftersom här var enda stället de kunde möta dessa de allra mest utsatta missbrukarna.

Olika initiativ togs som ledde till samverkan

De första initiativen till det som sedermera blev Tröskeln, togs således under hösten 2001. Som inledningsvis beskrevs hade Hela Människan Ria öppet i Ekensbergskyrkan i Solna ett par timmar per dag med servering av lunch och kaffe. Människor som kom dit hade mångårigt missbruk bakom sig och umgicks huvudsakligen med andra missbrukare. Problem med hemlöshet, kriminalitet och psykisk ohälsa förekom också i stor utsträckning.

Hela Människan Ria och Solnas missbrukarvård visade sig ense om att den verksamhet som Ria ditintills bedrivit inte var tillräcklig för att åstadkomma någon förändring för besökarna. Det var främst en värmestuga. Det behövdes något annat: större lokaler, öppet hela dagar samt olika former av sysselsättningar. I synnerhet behövdes något för den som ville arbetsträna, men som inte klarade kommunens krav för det – det vill säga en månads drogfrihet.

Även Sundbybergs missbrukarvård hade vid samma tidpunkt dragit slutsatsen att det behövdes något annat att erbjuda de mest utsatta missbrukarna. Eftersom Solna och Sundbybergs missbrukarvård redan hade ett välfungerande samarbete via ett informellt nätverk, föll det sig därför naturligt att börja undersöka vad man gemensamt kunde göra. Både i Solna och i Sundbyberg fanns dessutom en uttalad politisk vilja att utveckla samverkansformerna med frivilligorganisationerna.

Projektgruppen bildades

I januari 2002 träffades företrädare för missbrukarvården i Solna och Sundbyberg samt Hela Människan Ria för att börja diskutera förutsättningarna för en särskild verksamhet för de mest utsatta missbrukarna. En formell arbetsgrupp bildades ur det informella nätverket. Till att börja med ställde gruppen sig frågan: vilka behov har dessa människor, vad behövs? I utvärderingen ställdes samma fråga till projektgruppen. Svaren åskådliggör den grund som gruppen sedan byggde vidare på:

*” Det finns ett behov av mötesplats. ” (Göran Sidh).
” En lokal som ger möjlighet att växa och gå vidare.”
(Carl-Erik Mårtensson)*

*”Det behövs en fredad zon – utan myndighetsutövning.”
(Leif Hedlund)*

*”Det behövdes någonting mer än vad Ekensbergskyrkan
ditintills erbjudit. En del skulle kunna lyftas och gå
vidare.”(Christina Enocson)*

”Behov av alternativ sysselsättning.” (Kersti Waltl)

Arbetsgruppens uppfattning var samstämmig om behovet av någon form av verksamhet. Det som för övrigt lyftes fram var ett ställe att mötas på – en mötesplats, en särskild lokal. Det ska dels vara en ”fredad zon”, dels erbjuda alternativ sysselsättning. Men verksamheten tänktes även vara ett ställe som erbjuder möjlighet att ”växa och gå vidare”. Det vill säga – det fanns dubbla ambitioner med den planerade verksamheten.

Ekensbergskyrkans besökare intervjuades av Ria:s föreståndare för att utröna vad de ville göra, om de fick möjlighet att gå till en lokal som var öppen hela dagarna. Svaren var lika skiftande som antalet besökare och innehöll allt från poesivällar till enklare sysselsättningar, till exempel reparera cyklar. Det gemensamma var emellertid behovet av en mötesplats, behovet att ha något att gå till på sina egna villkor.

En verksamhet börjar ta form

Efter att intervjuerna med Ekensbergskyrkans besökare sammanställts, var inriktningen för den planerade verksamheten klarlagd. Solnas och Sundbybergs uppfattning sammanföll på väsentliga punkter med vad Ekensbergskyrkans besökare uttryckt. I synnerhet rårde enighet kring att det inte skulle vara något färdigt program, ingen behandling utan helt enkelt

en mötesplats. Arbetsnamnet på den planerade verksamheten blev Tröskeln. För att komma vidare var det nödvändigt;

- att Ria:s föreståndare C-E förankrade frågan om förändrad verksamhet i Rias styrelse.
- att verksamhetschefen respektive sektionschefen för missbrukarvården i Solna och Sundbyberg utredde finansieringsfrågan
- gemensamt ansöka om utvecklingsbidrag från Länsstyrelsen inom ramen för insatser mot hemlösa.

Parallellt undersöktes även möjligheterna att få tillgång till en mer lämpad lokal.

Vid Hela Människan Rias styrelsemöte i juni 2002 gavs C-E, föreståndaren, mandat att utveckla verksamheten, bland annat flytta den till ändamålsenlig lokal. Ansökan om utvecklingsmedel från Länsstyrelsen skickades också i väg under våren. I juni kom beskedet att man avslagit ansökan. Arbetsgruppen beslöt emellertid att göra en ny ansökan våren 2003.

Under augusti 2002 månad löstes lokalfrågan. De föreslagna lokalerna passade och i augusti undertecknades hyreskontraktet. Förvaltaren (hyresvärden) anslog 50 000: - till förbättringsåtgärder i lokalen. I Solna och Sundbyberg beslutade respektive socialtjänster att betala halva hyreskostnaden vardera.

Styrgruppen formerades

Det fanns en bred uppslutning kring att Ria skulle ha ansvar för daglig drift liksom innehåll i verksamheten. Bland företrädarna

för socialtjänstens missbrukarvård fanns som tidigare nämnts en klar och tydlig insikt - det är Ria som ”äger” mandatet inför målgruppen, inte socialtjänsten. Däremot skulle projektet ha god förankring i och ett gott stöd både av socialtjänsten i de båda kommunerna liksom i Ria, frivilligorganisationen. Regelbunden uppföljning av Tröskeln skulle ske

- *dels* genom en styrgrupp bestående av samma personer som i arbetsgruppen och

- *dels* genom att en socialsekreterare från Solna respektive en från Sundbyberg regelbundet, helst varje vecka, skulle besöka Tröskeln.

Styrgruppen skulle träffas ungefär var sjätte vecka för att i huvudsak dryfta övergripande driftsfrågor.

KAPITEL 3. TRÖSKELN OCH DESS BESÖKARE

I detta kapitel presenteras resultatet av de delundersökningar som gjorts. Inledningsvis presenteras besökarna dels utifrån besöksregisteringen på Tröskeln, dels utifrån intervjuer. En del av data som tagits fram via registerstudien berörs även i avsikt att ge en så fullödlig bild av besöksgruppen som möjligt. Huvudfrågan är hur besökarna använder sig av Tröskeln liksom hur de beskriver verksamheten och dess betydelse.

För att undersöka vad innehållet i verksamheten består i har deltagande observationer genomförts. Frågan är – vad är det som pågår? I ett nästa led är frågan – *vad* i det som pågår kan vara förändringsskapande? Efter att ha redovisat hur styrgruppen ser på denna fråga avslutas kapitlet med en analys av vad Tröskeln egentligen är för sorts verksamhet – vad som sker bakom det som synes ske?

Tröskelns besökare

Ann Palm

Inledning

Under september månad år 2004 registrerades cirka 60 besökare på Tröskeln. I februari 2005 var fortfarande tre av fyra av dessa besökare kvar i verksamheten. Orsak till att besökarna inte längre kom till Tröskeln uppges vara:

- flyttat till annan ort	5 personer
- döda	4
- i arbete	2
- i fängelse	2
- inlagd på sjukhus	1
- okänd	3

Summa 17 personer (Källa: C-E, 2005-05-12)

Andra besökare har emellertid tillkommit. I stort sett alla är regelbundna besökare i betydelsen att de med viss regelbundenhet besöker verksamheten. Ett fåtal, två till åtta personer per månad, kommer tillfälligt, en enstaka gång och dyker sedan inte upp mer.

För att undersöka hur besökarna själva beskriver Tröskeln och vilken roll verksamheten fyller för dem, intervjuades 25 personer i december 2004 med strukturerat frågeformulär. Femton var besökare på Tröskeln sedan länge och tio hade tillkommit efter en vattenskada hösten 2004, då verksamheten tillfälligt var nedlagd. För att belysa besökarnas situation har inledningsvis vissa data från registerstudien över besökare som registrerats under september månad 2004 använts.

De intervjuade på Tröskeln/Ria

22 män och 3 kvinnor intervjuades. De flesta, 23 personer, är regelbundna besökare. Den äldste är 66 år, den yngste 26 år. Studerar vi den intervjuade gruppen i förhållande till den listade besökspopulationen på Tröskeln i september 2004, kartlagd via registerstudie av socialtjänstens akter, framgår följande.

Tabell 1. Åldersfördelning, intervjuade besökare samt i registerstudien, i fem ålderskategorier

Ålderskategori	Iv-undersökningen		Registerstudien	
	Antal	%	Antal	%
26 - 35	3	12	2	3
36 - 45	9	36	11	19
46 - 55	8	32	16	27
56 - 66	5	20	11	19
67 - w	-	--	3	5
<u>okända</u>	-	--	17	29
Total	25	100	59	99

De allra flesta är 40 år eller äldre. Kvinnorna återfinns i åldersgruppen 46 – 55 år. Sett till åldersfördelning är intervjugruppen förhållandevis proportionerlig i förhållande till de listade besökarna, undantaget att det är för många intervjuade i åldersgruppen 36 – 45 samt att det saknas intervjuade ålderspensionärer.

Vid genomgången av registerstudien framkom att 17 av besökarna på Tröskeln (29 %) var okända för socialtjänsten. Vidare noterades att en tredjedel av besökarna har ersättning från socialförsäkringen samt att en fjärdedel erhåller/erhållit ekonomiskt försörjningsstöd (socialbidrag). I fyra fall av tio känner inte socialtjänsten till hur Tröskelns besökare försörjer sig.

Bostadssituation

Ingen fråga om aktuell bostadssituation ställdes i intervjun med besökarna, men via registerstudien kan vissa iakttagelser göras.

Tabell 2. Huvudsakligt boende enligt registerstudien, antal och i % (n= 59)

	<u>Antal</u>	<u>%</u>
Egen bostad	15	25
Andrahand, inneboende	5	8
Inackorderingshem, försökslgh/träningslgh	7	12
Härbärge ”uteliggare”, hemlös, annat	14	24
<u>Ingen uppgift</u>	<u>18</u>	<u>31</u>
Totalt	59	100

En tredjedel har enligt studien av socialtjänstens register ordnat boende, de flesta med något sorts kontrakt. Drygt var tionde (12 %) får hjälp med boendet från samhället. Men för en fjärdedel (24 %) av besökarna framgår inte av registerdata att dessa besökare har något ordnat boende. För ytterligare en tredjedel saknas det uppgifter. Socialtjänsten kände alltså inte till var eller hur dessa besökare bodde, vilket kan bero på att de faktiskt inte har kontakt med dem. Resultatet tyder på att så många som *mer än hälften av besökarna på Tröskeln i september 2004 kan ha varit i avsaknad av ett ordnat boende.*

Missbruk och kontakt med socialtjänsten

Av registerstudien framgår att cirka en tredjedel, 17 personer, av besökarna noterats ha alkoholproblem. Dessa personers missbruk var nästan utan undantag känt för socialtjänsten sedan minst 16 år tillbaka i tiden.

I fråga om narkotika kände socialtjänsten till att var tionde, sex personer, missbrukar olika droger, huvudsakligen amfetamin. Deras missbruk har varit känt både kortare och längre tid.

Blandmissbruk har noterats för 16 personer (27 %). Vanligast är alkohol blandat med amfetamin. Också dessa personer är, med få undantag, kända av socialtjänsten sedan länge, minst 16 år tillbaka.

Sammanfattningsvis framgår av registerstudien att två tredjedelar (39 personer, 66 %) av Tröskelns besökare är kända för socialtjänsten sedan länge, en del sedan 1980-talet. Merparten har registrerats ha missbruksproblem. Huvudsakligen har problem med alkohol noterats i akterna, men för en dryg fjärdedel även blandmissbruk.

Av de i september 2004 listade besökarna vid Tröskeln finns ett tjugotal personer som inte går att få några tillförlitliga uppgifter om eventuellt missbruk via socialtjänstens registerdata. Några har haft enstaka kontakter med socialtjänsten, men det är oklart varför. Andra är helt okända för båda kommunernas socialtjänster.

Arbetslivserfarenhet

Eftersom Tröskeln ska kunna erbjuda en första inledande länk i en rehabiliteringskedja, är det intressant att studera vad de intervjuade rapporterar rörande tidigare arbetslivserfarenheter – på vilken grund står de? I intervjuundersökningen ställdes en fråga om tidigare arbete.

Tabell 3. Besökarna vid Tröskeln, deras tidigare arbetslivserfarenhet efter SCB:s indelning, antal och % (n=25)

	<u>Antal</u>	<u>%</u>
Ej facklärd	6	(24)
Facklärd	12	(48)
Lägre tjänsteman	4	(16)
Högre tjänsteman	1	(4)
Egen företagare	1	(4)
<u>Ingen erfarenhet</u>	<u>1</u>	<u>(4)</u>
Total	25	100

Så gott som alla intervjuade - 24 personer - uppger att de har arbetslivserfarenhet. Hälften är facklärd och har arbetat inom yrket. Sex personer har varit tjänsteman/egen företagare. Mer än var tredje (nio personer) uppger att de haft arbete på den öppna arbetsmarkanden de senaste fyra åren, tio att de arbetat under 1990-talet. Två tredjedelar (17 personer) rapporterar också att de tidigare deltagit i någon form av arbetsträning.

Att så många säger sig ha haft arbete under sista åren kan ses som ett något överraskande resultat. Frågan är om det finns ett reliabilitetsproblem, det vill säga att de intervjuade överrapporterat eller överskattat sin egen position i förhållande till arbetslivet. Det kan också vara så att de har haft praktikplats eller varit föremål för någon annan arbetsmarknadsinsats, som de själva uppfattar som ”arbete”. Det kan vara så, men en annan tolkning kan vara att de ser på sig själva som inte är alltför avlägsna från ett aktivt arbetsliv.

Hur och varför kommer besökarna till Tröskeln?

I det föregående diskuteras att socialtjänstens missbrukarvård i allmänhet inte har kontakt med Tröskelns målgrupp. Utfallet av registerstudien kan på ett sätt tolkas som att det är ett korrekt påstående, men faktiskt bara delvis. En dryg fjärdedel var inte alls kända av socialtjänsten, ett tiotal var kända men inte aktuella sedan viss tid och resterande två tredjedelar var förhållandevis väl kända inom socialtjänsten.

Frågan är då hur besökarna får reda på att Tröskeln finns. Frågan ställdes till besökarna, när och hur de kom i kontakt med verksamheten.

Tio personer rapporterar att de kom till Tröskeln redan under 2002. Resten kom till lika delar under 2003 respektive 2004. Fjorton personer uppger att de fick tips om verksamheten av en annan besökare. Endast två personer rapporterar att de fick information om Tröskeln av en socialsekreterare inom missbrukarvården. Kunskapen sprids således via informella vägar.

Främsta skälet till att fortsätta gå till Tröskeln är enligt de intervjuade att de får kontakt med andra människor (17 personer)

samt att de kan komma och gå när de själva vill. Däremot nämner bara fyra personer att främsta skälet är att de vill arbetsträna.

En intervjufråga ställdes, om de intervjuade personerna skulle kunna rekommendera någon annan att besöka Tröskeln, vilket de flesta tycker sig kunna. Nitton personer anger som främsta skäl till det är, att det är ett ”ställe att gå till”. Sjuttion personer vill rekommendera andra att besöka verksamheten, för där kan de ”träffa kompisar”.

Vad gör besökarna när de kommer till T/R.

De observerade väsentligaste aktiviteterna (se nedan) sker vid serveringsdisken och vid borden – besökarna dricker kaffe, äter lunch och umgås med andra. I övrigt så sysselsätter sig besökarna med biljard, datorer, spel, böcker, utnyttjar systugan eller fysisk träning. Elva personer spelar dagligen biljard, all tid, alla dagar Tröskeln har öppet.

Vad säger besökarna själva att de gör på Tröskeln? Delar vi in vad besökarna rapporterar att de gör på Tröskeln i tre huvudkategorier, framkommer följande.

Tabell 4. Vad besökarna gör på Tröskeln, uppdelat i tre huvudkategorier (n=25)

	<u>-antal</u>	<u>%</u>
Umgås, tala med varandra	24	96%
Praktiska sysslor	22	88%
Talar med personal, morgonbön, Q-grupp	19	76%

De intervjuades svar anger att kamraterna är viktigast - det är därför de går dit. Sedan kommer det praktiska – att äta lunch, läsa tidningen, sitta vid datorn, sy i en knapp, träna. Att prata med personal nämns av 19 av de intervjuade, men det är trots allt andra besökare/kamraterna som så gott som alla nämner när de beskriver vad de gör på Tröskeln.

Arbetsträning

Nio personer uppger att de arbetstränar på Tröskeln. Som framgår ovan består arbetsuppgifterna i lokalvård, köksarbete och diverse andra sysslor – till exempel i kaféet. Formellt är det fyra personer som arbetstränar på Tröskeln i syfte att kvalificera sig till kommunernas arbetsträningsprogram. Övriga fem uppger att de arbetstränar genom att utföra någon uppgift, förknippad med skötseln av lokalen. Det kan vara ansvar för receptionen, städning eller transporter. Denna typ av ”arbetsträning” är emellertid ännu inte att betrakta som något som kommer att leda vidare till arbetsuppgifter utanför Tröskelns verksamhet

Förändringar

Mer än hälften av de intervjuade rapporterar att något i det dagliga livet blivit annorlunda sedan de började gå till Tröskeln.

Tabell 5. Vad som i det dagliga livet blivit annorlunda i och med att besökarna börjat gå till Tröskeln, antal svar samt andel av alla i % (n=25).

<u>Vad som har förändrats</u>	<u>-antal svar</u>	<u>%</u>
- vardagsrutiner: har något att gå till - rutiner	15	60
- är nykter, drogfri, minskat missbruk alt. väntar på behandling	13	52
- ökat välbefinnande: fått lugn & ro; mår bättre; fått ordning på livet	10	40
- bättre relationer till andra; träffar andra människor	4	16

Det som framförallt tycks ha förändrats är att de intervjuade fått rutiner – att *ha* rutiner och ett ställe att gå till. Även missbruket rapporteras ha påverkats, liksom det allmänna välbefinnandet. Att något blivit ”annorlunda” behöver naturligtvis inte med säkerhet innebära en förbättring, men av svaren på denna fråga att döma, är det någon sorts förbättring som merparten av besökarna anger.

Nio besökare angav som främsta skäl till att de kom till Tröskeln var, att de behöver ett nyktert och drogfritt ställe att gå till. Vad blev resultatet?

Tabell 6. Skäl till att besöka Tröskeln efter rapporterat utfall

Behövde nyktert ställe gå till		Ja	Nej	Totalt
Idag mer nykter/ drogfri	Ja	7	6	13
	Nej	2	10	12
Totalt		9	16	25

Av de nio personer som angav att de behövde ett nyktert ställe att gå till uppger sju att de vid intervjutillfället antingen är nyktra/drogrfria eller på väg att bli det alternativt minskat sin konsumtion. Totalt är det 13 personer som rapporterar att detta är fallet.

De intervjuade som *inte* anger en förändring i missbruket, betonar i stället att de har någonstans att gå. Andra menar att ”att det blivit lugnare”, ”det bryter tristessen”, ”det ser inte hopplöst ut”. Även för dem tycks ett visst mått av förändring ha inträffat i och med att de går till Tröskeln.

Framtiden – vad gör Du om fem år?

En avslutande fråga i intervjun var öppen. De intervjuade fick i uppdrag att formulera – och fundera kring – vad de trodde att de gjorde om fem år. Avsikten var att få ta del av deras önskningar och förhoppningar om framtiden.

Den största förändringen de intervjuade planerade var att de skulle ha bostad och vara självförsörjande via lön eller pension. Tre av fyra upp gav att de förhoppningsvis uppnått

dessa mål inom fem år. Två personer hade planer på att flytta tillbaka till sin hemort utanför Stockholmsregionen.

I visionen om ett framtida bättre liv – som flertalet också bedömde som nåbart – fanns också tankar ”om ett lugnare liv” och att man skulle ”må bättre” samt ”hittat balansen i livet”. Frågan om missbruket i framtiden är naturligtvis av visst intresse – hur många som nämner detta och hur det förhåller sig till avsikter de rapporterar med att gå till Tröskeln.

Tabell 7. Skälet besöka Tröskeln efter planer för framtiden i fråga om alkohol/droger

		Behövde nyktert ställe gå till		
		Ja	Nej	total
Framtida nykterhet /drogfrihet	Ja	7	10	17
	Nej	2	6	8
Totalt		9	16	25

Sjutton personer uppgav att de om fem år ser sig ha lämnat missbruket bakom sig och att de lever ett annat liv än det de nu lever. Det är alltså fler intervjuade som ser sig själva som nyktra/drogrfria om fem år än som rapporterar att de idag har förändrat sitt missbruk. Vi kan tolka det som att Tröskelns besökare har hopp om en förändring i en möjlig framtid, även om de för dagen inte alltid har lämnat missbruket bakom sig.

Tre fjärdedelar av de intervjuade menar att besöken på Tröskeln är väsentliga för att lyckas i föresatsen att förändra livet. De uttrycker på olika sätt vilken betydelse verksamheten har för

deras ambitioner. Nedan följer ett axplock av svar som var för sig belyser på vilket sätt Tröskeln är en viktig länk;

- ” --- är en del av min plan – en av hörnstenarna. Det är ett stöd för att kunna nå mina mål”.
- ” --- ger mig möjlighet att fungera”.
- ” --- är ett stöd på vägen... ”
- ” Att komma till Tröskeln hjälper mig att hålla mig nykter”.
- ” Hade inte överlevt om inte Tröskeln funnits”.
- ”Fortsätta gå till Tröskeln som ett stöd för att kunna hålla mig drogfri”.
- ” Här kan jag vara mig själv”.
- ” Tröskeln har betydelse. Det är en krycka”.

Sammanfattning och analys

De flesta besökarna på Tröskeln är mellan 40 och 55 år, övervägande män. En tredjedel är okända för socialtjänsten i Solna och Sundbyberg. En fjärdedel saknar ordnat boende, men det finns ett mörkertal som anger att det kan vara fler, mer än hälften. Två av tre har missbruksproblem enligt socialtjänstens register, känt sedan 1980-talet. Det vi vet är att två av tre försörjer sig på socialförsäkring och/eller socialbidrag.

Alla intervjuade Tröskelbesökarna rapporterar att de har arbetslivserfarenhet. Hälften är facklärd och en tredjedel säger sig ha haft arbete på öppna arbetsmarknaden under 2000-talet. Trots det är det bara fyra personer som rapporterar att de besöker Tröskeln för att arbetsträna, även om ytterligare fem de facto gör en del praktiskt arbete i lokalen som kan sägas innehålla arbetstränande moment.

De som kommer till Tröskeln får reda på att det finns via tips från andra som redan är besökare. Skälet till att besökarna går dit och varför de kan tänka sig att rekommendera andra att göra dem sällskap är att det ”är ett ställe att gå till”, de får kontakt med andra och de ges möjlighet att träffa ’kompisar’. Samtidigt ställs det inga krav på dem som besökare. Av de observationer som gjorts framgår också att det är just det besökarna gör – umgås med varandra och i viss mån personalen.

Men gör Tröskeln någon skillnad, blir det någon förändring i besökarnas liv? Om vi utgår från att besökarna tillhör en grupp ganska utsatta människor, utan social förankring, så framgår att de verkligen fått det via Tröskeln – det är ett ställe de går till för att träffa ”kompisar”. Via Tröskeln har de fått ett ställe där de kan knyta kontakter, skapa nya eller återupprätta gamla nätverk – kanske både på gott och på ont.

Upplevelsen av att det är kravlöst på Tröskeln - och att det är därför besökarna går dit - är inte detsamma som att det inte finns krav och regler. De intervjuade lyfter fram att det som har förändrats i deras liv är att de fått dagliga rutiner genom att gå till Tröskeln. Kanske är det just därför som de också rapporterar att deras välbefinnande har ökat i och med att de började gå hit.

Det kanske mest anmärkningsvärda är ändå att nio besökare rapporterar att skälet till att de började gå till Tröskeln vara att de behövde ett nykter och drogfritt ställe att gå till. Sju av dessa rapporterar också att de avsevärt minskat alternativt slutat missbruka. Men det intressanta är, att ytterligare sex personer anger att de, utan att ha det som specifik avsikt, minskat alternativt upphört med missbruket. Totalt är det mer

än två tredjedelar av de intervjuade besökarna som förmedlar en framtidsvision: om fem år har de lämnat missbruket bakom sig och lever ett annat sorts liv. Vi tolkar det som att de förmår upprätthålla hopp om förändring. Det menar vi är ett av de viktigaste resultaten.

Observationer - undersökning av vad Tröskeln är

Anders Arnsvik

Inledning

Tröskeln har inga behandlingsambitioner. Redan från början var utgångspunkten att det ska vara en mötesplats. Innehållet är därför inte tillrättalagt med färdigt program eller tider som skall passas. Inledningsvis beskrevs lokalen med sin öppna planlösning. Det kan man säga att även innehållet kännetecknas av. Det är deltagarna som skall forma verksamheten. Biblioteket, biljardbordet, spel, datorerna och syhörnan skall möjliggöra egenaktiviteter, efter eget intresse och dagsform.

För att undersöka vad som egentligen pågår vid Tröskeln har deltagande observationer genomförts främst under hösten 2004. Avsikten var inledningsvis att bli förtrogen med verksamheten och att besökarna skulle vänja sig vid att en person som inte tillhörde verksamheten vistades i lokalen. Först senare genomfördes mer systematiska deltagande observationer av innehållet, hur en dag på Tröskeln ser ut, personalgruppen och dess arbetsuppgifter, vad arbetsträningen består i och hur ordningsreglerna hanteras i praktiken. Data har registrerats via dagboksanteckningar under hela tiden, men under fem dagar i november 2004 genomfördes regelrätta deltagande observationer när olika händelser noterades i ett formulär med särskilt avseende på så kallade kritiska händelser (se bilaga 5).

I det följande redovisas dessa, sammanfattade i en beskrivning av hur *en* dag på Tröskeln kan gestalta sig.

En dag på Tröskeln

Det är en kulen novembermorgon i centrala Sundbyberg. Klockan är åtta. Personalen, Carl-Erik (C-E, föreståndare), Erika, Maria och Michael samt de som arbetstränar (tre personer) på Tröskeln, kommer för att förbereda en ny dag. Maria, Mikael och Sven, har ansvar för kök och servering och kokar kaffe samt skär upp och breder smörgåsar. Pålägget är ost och skinka. Besökarna betalar tio kronor för kaffe och smörgås. Kökspersonalen dukar fram kaffekoppar och mjölk.

Övriga, Erik, Sune och Mike, gör en sista översyn av lokalen för att tillse att det är rent och snyggt och att papperskorgarna på toaletterna är tömda. Så sakteliga börjar kaffedoften sprida sig över lokalen och en ny dag tar sin början.

Klockan halv nio kommer de första besökarna. Först in på morgonen är de som för natten inte haft någonstans att bo. Trötta och frusna kommer de - Erik, Ulf och Lars - med några få tillhörigheter i en kasse eller axelremsväska in i värmen för att tina upp över en kopp varmt kaffe och en smörgås. Samtliga har lång erfarenhet av missbruk och hemlöshet. Här på Tröskeln söker de en stunds vila efter en natt utan tak över huvudet. De har övernattat i trappuppgångar eller gamla bilar. En person passar på att sköta sin hygien, en annan sitter bara ner.

Innan nio kommer Christer och Jarmo som under natten bott på härbärge. Eftersom de inte får vara kvar på härbärgets över dagen, väljer de att gå till Tröskeln i stället för att vara ute i snö och kyla. De går genast till biljardbordet, där de sedan tillbringar större delen av dagen.

Klockan nio är det morgonsamling - den enda fasta programpunkten under dagen - som pågår cirka en kvart. Syftet är att "samla ihop" gruppen och att ge dagen en rutin. Det är C-E som håller i mötet. Han läser högt ur en bok, "Botten upp". I boken delger tio människor sina livsberättelser och hur de med hjälp av tron på Gud tog sig ur ett mångårigt alkohol- och narkotikamissbruk. Tanken med att välja denna bok är att besökarna skall kunna känna igen sig och att berättelserna skall stämma till eftertanke.

Mötet avslutas med en kort bönestund med välsignelse av dagen och alla som kommer till Tröskeln/Ria.

"Jag tackar dig Gud för den här dagen, Ge oss kraft att ta oss an den här dagen, Jag ber för Sven, Per, Maria... Jag ber även för Leif som inte varit här på några dagar och hoppas att han får kraft att ta sig hit i morgon....."

(Ur morgonsamlingen 041123)

Morgonsamlingen är det enda tillfället under dagen som antyder att verksamheten vid Tröskeln/Ria har sin hemvist i ett kyrkligt sammanhang och kristen tro. Men det är frivilligt att delta i morgonsamlingen. Det enda C-E kräver är en stunds tystnad.

Fram till tio kommer det en strid ström av människor. Just denna dag vistas 27 personer i lokalen, en stund eller hela dagen. Det är mest män som kommer och många är 45 år eller äldre. Idag har det även kommit fyra kvinnor. Flertalet kommer före klockan tio, eftersom serveringen av kaffe och smörgås pågår fram till dess.

En person kommer in i lokalen och vill skänka kläder. En av de bostadslösa besökarna, Pekka, är berusad och högljudd

och blandar sig i. Sune, förrådsansvarig, blir irriterad och arg, han vill att C-E skall slänga ut Pekka. C-E, som känner Pekka sedan länge, pratar med honom och klargör vad som gäller för att få vara på Tröskeln. Pekka lugnar ned sig och är betydligt tystare efter samtalet. C-E säger som en kommentar till händelsen att det är viktigt att ”samtala och klargöra” istället för att ”avvisa och slänga ut”.

De som kommer till Tröskeln får själva välja vad de vill göra. Många sitter vid borden eller soffan och läser morgontidningarna. Lennart läser en bok. Mike och Mattias spelar schack. Det brukar de göra, flera gånger i veckan.

Biljardbordet är mycket populärt. Runt det råder full aktivitet under i stort sett hela dagen. Upp till femton personer är stundtals engagerade i spelet. Det är mest män som spelar biljard. Men det finns en kärntrupp om fem personer, som spelar så gott som dagligen. Christer och Jarmo, till exempel, spelar alla dagar. För dem har det blivit daglig rutin.

Även databordet används flitigt. Tröskeln har tre datorer. Erika, som arbetar på Tröskeln/Ria, handleder de som vill lära sig grunderna i Windows. Många som kommer till Tröskeln har aldrig kommit i kontakt med datorer. I synnerhet Gustaf sitter dagligen vid datorn. Han vill lära sig skrivprogrammet.

Vid elvatiden serveras lunch till självkostnadspris, 20:-. Mikael och Sven förbereder och har ansvar för serveringen. Mat som serveras måste kunna värmas upp i mikrovågsugn. Köket har inte tillstånd att tillaga mat. Förutom varm mat ingår dryck samt kaffe. Efter avslutad måltid dukar matgästerna av tallrik, glas och bestick och ställer i diskvagnen.

De personer som arbetstränar på Tröskeln har egna dagliga sysslor. Mike ansvarar för receptionen, noterar och antecknar

vilka besökare som kommer. Även han handleder vid databordet. Erik och Staffan torkar dagligen av golven, ser till att borden är avplockade och torkar av samt tillser att toaletterna är rena och snygga.

Idag får Sune, som är förrådsansvarig, en del att göra eftersom ett antal människor kommer och lämnar in kläder. Sune berättar att då och då händer det att människor kommer förbi och skänker saker. Det kan vara allt från kläder, böcker, husgeråd till hygienartiklar. Exempel på det sistnämnda var en kvinna som bor i närheten som överlämnade hygienartiklar för säkert 1000: -.

Vad är då Tröskeln/Ria för något för besökarna? Sune uttrycker det som;

-”--- det bästa som hänt mig. På Tröskeln/Ria får man vila sig frisk. Man får vara sig själv och inom de gränser som finns göra vad man vill. Det är inget färdigt program. Kalla det gärna ett vuxendagis. Det fyller en viktig funktion för många. Det är en mötesplats”. (Personlig kommunikation 04 11 24)

Sven som hör samtalet fyller i med;

- ”--- att det som är bäst med Tröskeln/Ria är att jag kan styra när jag skall gå hit och att det har hjälpt mig - kanske som ett stöd”. (Personlig kommunikation 04 11 24)

Framåt eftermiddagen tunnast antalet besökare ut alltmer. Klockan fyra på eftermiddagen stänger Tröskeln och de sista kvarvarande besökarna lämnar motvilligt lokalen. En del går till sin lägenhet, andra inväntar härbärgets öppnande.

Karl-Erik, stannar kvar en stund och sammanfattar dagen;

”Det har varit en arbetsam dag. Utsattheten – att ständigt vara i miljön tillsammans med utsatta människor som lever i pressade livssituationer är påfrestande. Detta är baksidan av att alla är välkomna. En del som kommer hit är påverkade och vi som personal kan bli hotade och slagna. Nu har det inte hänt men det kan hända.”
(C-E 04 11 25)

Några egna iakttagelser

En dag på Tröskeln präglas av möten mellan människor med de mest skiftande livsöden. Alla besökare har välkomnats, många återkommer. Skälet till att de kommer hit är högst varierande. För en del är det kaffet, maten, att träffa andra människor eller bara för en stunds värme och paus i vardagen. För andra är det en krycka – något som ger dagen ett innehåll. För ytterligare andra kan det vara början till något nytt.

Med tanke på hur många som skall samsas i lokalen och besökarnas skiftande bakgrund är det anmärkningsvärt hur väl allt fungerar. Ett par sammanfattande begrepp tydliggör vad det är som pågår bakom det som synes ske, vilket diskuteras i det följande.

Vad utmärker verksamheten vid Tröskeln/Ria – de bärande ingredienserna

Inledning

Motivet till att Solna och Sundbybergs missbruksvård valde samverka med Hela Människan Ria var just att de hade kontakt med de mest utsatta missbrukarna. Många i den här klientgruppen har av olika skäl valt bort kontakten med socialtjänstens missbrukarvård. Det utmärkande för Tröskeln/Ria kan sammanfattas i tre begrepp - bemötande, arbetsträning samt ansvar – något som på olika sätt präglar innehållet. Nedan redovisas dessa med hjälp av iakttagelser och dokument som belyser innebörden.

Bemötandet

Tröskelns utgångspunkt för mötet med besökarna är att alla är välkomna och att alla människor har lika värde. Följande utdrag är hämtat från Hela Människans hemsida och är Hela Människans tolkning av grunddokumentet som antogs vid Hela Människans extra representantskapsmöte i april 1998.

---I Hela Människan försöker vi skapa ett jag - du förhållande till medmänniskor vi möter, en relation i ögonhöjd. Inte ett uppifrån – och - ner perspektiv där vi planerar och styr människor.”

(www.helamanniskan.org under rubriken Mer om Hela Människan)

---Människor som Hela Människan är till för uppfattas ofta vara 'dom som stör'. Många blundar för att en del mår dåligt fysiskt och psykiskt, hamnar

vid sidan om och därför behöver stöd för att bryta sitt utanförskap.” (a.a.).

–” ---Hela Människan vill möta varje besökares blick och med genuint intresse lyssna till hennes livsvillkor. Allt för att söka upprättelse och befrielse till ett värdigt liv --- ”(a.a)

Grunddokumentet är vägledande för arbetet generellt inom Hela Människan/Ria. Sammanfattningsvis uttrycks här en strävan att möta människan i den verklighet han/hon lever i, våga ta till sig av den smärta de bär på, se och bekräfta människor samt att vara en tålmodig lyssnare. Att ”se hela människan” tänks bära fröet till förändring. Huvudbudskapet är att alla människor kan förändra sin situation.

Ett tydligt exempel på hur detta görs i praktiken på Tröskeln, återfinns i de situationer då föreståndarens roll tydliggörs, både som gränssättare och den som svarar för att bemöta människor i affekt. Det är ytterst föreståndaren som svarar för de så kallade gränssättande samtalen. När Sune, som arbetstränar, vill slänga ut Pekka *är* föreståndaren i verksamheten, finns till hands. Hans samtal med Pekka syftar till att klargöra vilka umgängesregler som gäller. Men det som sker därutöver är än viktigare. K-E *bekräftar* Pekka genom att lyssna på honom, förhandla med honom och därigenom visa att han är en viktig person som alls inte ska ”slängas ut”, utan bara bli påmind om vilka regler som gäller.

Den stökige behandlas som en viktig person, det som förmedlas är ”Du är välkommen hit - men under de här förutsättningarna”. Via detta erbjuds möjlighet till en *annan* självbild, som anger att till exempel Pekka är en person, som andra räknar med. I stället för att bli utkastad utvecklas situationen till ett samtal,

som ger tillfälle för besökaren att tala om liksom få hjälp att hantera sin oro - vilket i bästa fall får en lugnande inverkan.

Personalen på Tröskeln känner alla besökare till namnet – det är en viktig del. Föreståndaren tar också kontakt med alla förstagångsbesökare på Tröskeln för ett enskilt samtal. Syftet är dels att få kunskap om den besökandes situation, dels informera om verksamheten och vilka regler som gäller. Det välkomnande förhållningssättet innebär att egentligen ingen utestängs. Bryter någon mot regelverket, tas detta upp för diskussion med den det gäller. Det handlar inte om något fyrkantigt upprätthållande av regler, utan varje situation hanteras individuellt och med ”fingertoppskänsla” utifrån vad som bedöms vara lämpligast i det enskilda fallet. I några enstaka fall har någon blivit avstängd i två veckor. Det som sker är en form av social kontroll, anpassad efter den enskilde individens situation och dagsform.

Den individuella bedömningen är inte helt problemfri eftersom olika situationer uppfattas olika, mer eller mindre hotfulla, av personalen och Tröskelns övriga besökare. Det resulterar även i skilda uppfattningar kring hur pass kraftfulla reaktionerna på olika regelbrott och störande beteende ska vara.

Ett exempel får illustrera den balansgång detta innebär;

- En besökare, som under perioder besökt verksamheten ofta, började successivt förändra sitt beteende. Förändringen var påtaglig och tog sig sådana uttryck som att han var svår att nå, inte gick att samtala med, hans blick var svart och han kom både med direkta uttalande och indirekta hotelser. Andra besökare tog omvägar om honom. Det gick även rykten om att han bar kniv. Han bedömdes vara på väg att bli psykotisk.

Hans beteende ledde till starka reaktioner inom personalgruppen. Mycket energi gick åt till att diskutera igenom situationen och vems

ansvar det var att göra något åt det. Några inom personalgruppen krävde att han skulle stängas av för en period, andra hävdade att han behövde psykiatrisk vård. Huvudfrågan blev vilken strategi man skulle ha för morgondagen.

Efter mycket överväganden valdes att inte stänga av besökaren från Tröskeln. I stället bestämdes att hans dagsform fick avgöra. Psykiatrins mobila team kontaktades för att få hjälp med bedömning av vårdbehovet. Det var med stor vanda som personalen öppnade nästa dag, med mycket oro kring hur dagen skulle te sig. Mobila teamet fanns i lokalen när den aktuella besökaren kom på morgonen. Personalen på Tröskeln tyckte emellertid att hans beteende hade förändrats till det bättre. Sannolikt hade han sovit under natten – oklart var eftersom han inte har någonstans att bo. Mobila teamet samtalade också med honom och gjorde bedömningen att det inte fanns ett akut inläggningsbehov.

Att arbetsträna på Tröskeln

Ett delsyfte med Tröskeln är att hjälpa människor att komma i kontakt med Solna och Sundbybergs reguljära arbetsträningsverksamhet. Det finns en grupp klienter som vill ha arbetsträning, men som aldrig kan kvalificera sig till detta på grund av kravet på en månads nykter/drogfrihet. Tröskeln är därför tänkt att vara ett första steg mot framtida arbetsträning.

På Tröskeln finns det således möjligheter att arbetsträna under enklare former. Föreståndarens samtal med förstagångsbesökarna syftar därför också till att utröna vad besökarna har för intressen, vad de skulle vilja göra.

För att börja arbetsträna på Tröskeln krävs alkohol-/drogfrihet. De som tar denna möjlighet i anspråk är inte uteliggare,

bostadslösa eller missbrukare. De *kan* visserligen ha sådana problem, men de som arbetstränar här utgörs delvis av en annan grupp än andra besökare på Tröskeln.

Hela Människan-Ria har en tes i linje med grunddokumentets 'upprättelse' och 'befrielse' (se ovan). Människor "växer" om de blir bekräftade och får ansvar under förutsättning att de får "växa" i sin egen takt. De arbetsuppgifter som erbjuds på Tröskeln är viktiga för att verksamheten skall fungera, till exempel köks- och kaféarbetet, städning av lokalens olika utrymmen, enklare snickeriarbeten, ansvar för receptionen, skötsel av förrådet och hanteringen av kläder och andra saker som lämnas in. Det är med andra ord sådana sysslor som i för sig inte är "svåra" eller komplicerade – men saker som är viktiga för att allt annat ska fungera. Klarar besökaren sina sysslor, kan Tröskelns personal erbjuda de referenser som krävs och dörren till arbetsträning inom kommun och/eller Arbetsförmedlingen öppnas. Det är *ett* resultat. Det andra är att när en person, som gör sina första försök att arbetsträna, får arbetsuppgifter som är möjliga för honom/henne att klara, kan det innebära en erfarenhet som förändrar självbilden.

De bärande ingredienserna enligt Styrgruppen

Utgångspunkten 2002 för socialtjänstens missbruksenheter i Solna och Sundbyberg kommuner var, att socialtjänsten måste utveckla *andra* arbetsformer för att kunna nå de mest utsatta missbrukarna. Den planerade verksamheten skulle utgå från den besökandes egna behov och livsvillkor. Ria:s position i förhållande till gruppen var således grundläggande för beslutet att fördjupa samarbetet just denna frivilligorganisation.

Solna och Sundbybergs representanter i styrgruppen för Tröskeln fick frågan vad de, år 2004, anser vara de

förändringsskapande och/eller bärande ingredienserna i verksamheten. De är eniga om att störst betydelse har att verksamheten drivs av en frivilligorganisation.

Att det är ”Öppet Hus” anses också vara av avgörande betydelse. Det krävs inga remisser för att få komma till Tröskeln. Besökarna kan komma helt förutsättningslöst. Innehållet är inte tillrättalagt, utan man utgår från klienternas livssituation och vardag. Det är uteslutande den enskildes behov som styr.

En annan gemensam uppfattning är även att den besökande synliggörs och blir bekräftad. Många som kommer till Tröskeln har ingen annanstans att gå. Tröskeln bedöms ha förutsättningar att nå de klienter som missbrukarvården inte får någon kontakt med.

KAPITEL 4. SLUTSATSER OCH SAMMANFATTNING: VAD ÄR TRÖSKELN – EGENTLIGEN?

Ann Palm; Anders Arnsvik

Sett ur allmänhets perspektiv - även ur ett socialsekreterarperspektiv - är Tröskeln en värmestuga dit missbrukare går för att få en kopp kaffe, lite mat och för att träffa andra människor i liknande situation. Det är det man utåt ser, när man närmar sig lokalen. För de som går dit är det något annat. Går det att förstå vad det egentligen är som pågår – bakom det som till synes sker?

Vad sker bakom det som synes ske?

Av Hela Människan-Rias dokument framgår att grundantagandet är, att människan är ett självständigt och autonomt handlande subjekt, som också ska mötas som det. Det handlar således om ett subjekt – subjekt-förhållande i mötet mellan besökare och personal inom Ria.

Ett sätt att ge uttryck för det är acceptans och öppenhet inför de människor som av 'normalsamhället' definieras som "de som stör". Målet är upprättelse, befrielse till ett värdigt liv och att bryta utanförskapet. Vägen till detta går via att i mötet med den enskilde förmedla varje människas egenvärde och förmåga att fatta beslut för sig själv.

Perspektivet är genomsyrat av ett emancipatoriskt synsätt på människan, innebörden är att människan själv kan skapa, återskapa eller förändra sitt liv. Det är egentligen samma människosyn som socialtjänstlagens första paragraf – portalparagrafen – ger uttryck för.

Ser vi till hur socialtjänstens företrädare formulerar vad som är förändringsskapande, framhålls frivilligheten – organisationen men också att det är frivilligt för var och en att gå dit. Ytterligare en faktor är att var och en kan vara på Tröskeln på sina egna villkor. Innebörden är att människan betraktas som ett autonomt handlande subjekt, den ende som kan träffa val för sig själv och ska ges respekt för dessa val.

I ett första påseende kan detta te sig lätt defaitistiskt, men i föregående avsnitt visas att avsikten med samarbetet med Ria för socialtjänstens del var – utöver att erbjuda en fredad zon och en mötesplats för besökarna – att också erbjuda alternativ sysselsättning, att Tröskeln skulle vara ett ställe att växa på och gå vidare från (se sid 23). Här finns alltså ett förändringsskapande tema. Vi kan antingen se det som att socialtjänsten av en mängd olika skäl inte *kan* avstå från sitt uppdrag att ”ordna livet” för människor. Å andra sidan kan vi tolka det som hög tilltro till att det emancipatoriska anslaget i Rias utgångspunkter verkligen är förändringsskapande.

Det emancipatoriska anslaget motsägs i någon mån av de disciplinerande moment som också återfinns. Den som bryter mot reglerna för acceptabelt beteende i lokalerna på Tröskeln, blir föremål för ett enskilt samtal. Visserligen utestängs ingen, men det finns ett disciplinerande drag, som kan te sig motsägelsefullt. Å andra sidan finns flera exempel på andra öppet-hus-verksamheter, där man inte haft eller upprätthållit regler med samma tydlighet, vilket lett till sammanbrott och nedläggning. Sett ur ett annat perspektiv kan sägas, att klara och tydliga regler ger en vardaglig struktur liksom normer, vilket både underlättar och förenklar i relationer besökarna sinsemellan men också mellan den enskilde och samhället runt omkring. Just detta förhållande kan ses som förutsättningen för

människans emancipation – frigörelse från missbruk, förtryck eller nödlidande – som bygger på möjlighet förhålla sig till och förmåga att hantera i samhället gemensamt accepterade normer på ett sådant sätt, att den enskilde kan dra nytta av det.

Det finns egentligen två målgrupper för Tröskeln, dels en som söker ”en fredad zon”, dels en som inte kan meritiera eller kvalificera sig för att komma i åtnjutande av andra program inom välfärdssystemet – men som ges den möjligheten via Tröskeln.

Den intressanta frågan är i vilken mån det finns möjlighet överskrida gränsen från den ena till den andra gruppen. Kan de människor som betraktats som de allra mest utslagna via Tröskeln överhuvudtaget meritiera sig, till exempel för en fast bostad eller arbete? Det vi vet är att fem personer som var besökare under september 2004 flyttat till annan ort, men om det innebär att de fått egen bostad vet vi inte. Två är i arbete.

Något om samarbetet mellan organisationerna

Att de båda organisationerna – socialtjänsten och frivilligorganisationen Hela Människan Ria – har olika om än snarlika kunskapsteoretiska och ideologiska utgångspunkter knyter an till frågan om deras samarbete. I föregående avsnitt konstateras att trots kraftfull retorik och tilltro till att samarbete och samverkan ska lösa alla problem, har många samverkansförsök och projekt havererat. Samverkan kring Tröskeln är ett framgångsrikt exempel. Frågan är vilka av nedanstående förutsättningar som varit avgörande för detta utfall. (Danermark, 2003).

- att samverkan har en tydlig och klar ledning.
- att samverkan har ett klart uttalat mål
- att tillräckliga resurser ställs till förfogande
- att skillnaderna mellan de samverkande avseende synsätt, organisation och regelverk har identifierats
- att hindrande skillnader undanröjts eller om detta inte går, sätt att hantera dem utvecklats

I det här fallet går det inte att urskilja någon enskild förutsättning som haft större betydelse än någon annan. Att Tröskeln varit framgångsrikt beror på en kombination av de faktorer som redovisats ovan. Av väsentlig betydelse har varit att verksamheten följts upp regelbundet genom en styrgrupp samt att Hela Människan Ria haft mandatet att sköta den dagliga driften. Kommunerna har inte detaljstyr innehållet. Det har också funnits ett klart uttalat mål ”att nå de mest utsatta missbrukarna”.

Bara en mötesplats – eller något mer?

Många besökare betonade vid intervjuerna att Tröskeln är ett ”ställe att gå till” och att det blivit en daglig rutin att gå dit. De flesta andra samhällseliga mötesplatser är stängda för dem. Även mötet med olika myndigheter är kravfyllt. De är de facto inte välkomna någon annanstans. Det finns inget annat alternativ för den här gruppen, inget annat ”vardagsrum”.

Besökarna på Tröskeln har fått ett alternativ till ”parkbänken”. Annorlunda uttryckt har de fått ett ställe att gå till utan krav på att till exempel ingå i något behandlingsprogram med tider som skall passas.

Det är anmärkningsvärt att över hälften av de intervjuade anger att missbruket minskat eller i vissa fall upphört sedan de

börjat besöka Tröskeln. En annan förändring som rapporteras är ökat välbefinnandet, sannolikt en följd av att missbruket minskat. Vad som tycks ske är att för många av besökarna utgör Tröskeln en stödjande miljö, som ger struktur och hjälper dem upprätthålla en nyvunnen nykter/-drogfrihet.

I synnerhet de hemlösa besökarna har gjort det till en vardaglig rutin att gå till Tröskeln. Att vara på Tröskeln ger andrum i betydelsen ett ställe att hämta andan i en vardag fylld av en massa problem, krav och saker som måste ”fixas” för den som lever utan bostad och arbete men med alkohol och droger som ständiga följeslagare.

Även för besökare som har någonstans att bo - egen bostad, inneboende, inackorderingshem eller härbärge - är Tröskeln ett alternativ. Egentligen är alternativet detsamma för dem som för de bostadslösa - det vill säga alkohol, droger, ensamhet och utanförskap. På Tröskeln får de något att göra, något att gå till – det vill säga ett socialt sammanhang.

I en rapport som berör socialt arbete i mötet mellan frivilliga och offentliga organisationer beskrivs ur olika perspektiv behovet av mötesplatser (Rönmark & Apelman, 2003). Här redovisade olika forskare sin syn på lokala mötesplatser. Ett kapitel handlar om starten av en frivilligcentral.

” --- det är viktigt för individer, som av olika skäl ställts utanför arbetsgemenskap eller annan social gemenskap, får tillgång till en mötesplats”. (a.a., sid. 28)

Författarna beskriver även vad sådana mötesplatser skulle kunna utvecklas till -

”--- en mötesplats inte enbart för gemenskap och samvaro, där man blir sedd och ges möjlighet att ingå i verksamheter och grupper, utan också en mötesplats som kan vara utvecklande för den egna problematiken och där aktiv bearbetning av ens egen problematik ges utrymme, i exempelvis självhjälsgrupper.” (a.a., sid. 28).

Innebörden i ord som ”ett ställe att gå till och träffa andra människor” ligger nära begreppen *sammanhang* och *nätverk*. Rönmark & Aelman (a.a.) refererar till Antonovskys begrepp KASAM (känsla av meningssammanhang), när de framhåller

”--- olika ”friskfaktorer” som en central grund i frivilligcentralernas och träffpunkternas arbete. Detta innebär att medborgarna ges möjlighet att se sammanhang, känna meningsfullhet i tillvaron och delaktighet i en social gemenskap. Att ha ett socialt nätverk, meningsfull sysselsättning och god fritid har stor betydelse för välbefinnandet”. (a.a., sid. 30)

Vidare tar en annan författare, Konarski, som utgångspunkt och menar att

” --- att även svagare sociala band, till exempel de man skaffar sig på en frivilligcentral, kan vara betydelsefulla och trygghetsskapande”. (a.a., sid. 30)

Gruppen som intervjuats på Tröskeln är frekventa besökare. De har som rutin att dagligen eller så gott som dagligen besöka verksamheten. Det har i sin tur medverkat till att de fått struktur och innehåll i vardagen. Som en konsekvens av det har de minskat sitt missbruk, vilket i sin tur kan ha bidragit till att de också rapporterar ett ökat välbefinnandet med hopp

om ett drägligare liv inom en inte alltför avlägsen framtid. De dagliga rutinerna har sannolikt olika betydelser för olika individer och uttrycks på olika sätt. Men dessa tillsammans med den struktur eller snarare ram som verksamheten på Tröskeln erbjuder kan vara just de faktorer, som gör att flertalet av besökarna som intervjuats kan rekommendera andra att besöka Tröskeln.

Att verksamheten vid Tröskeln egentligen också innefattar en typ av social kontroll blir egentligen inte problematiskt, därför att den utformas på besökarnas villkor. Detta är sannolikt en mycket viktig ingrediens för att alla dessa utsatta människor ska kunna samlas på ett ställe och känna sig välkomna. Att upprätthålla den ramen har ett pris – att personalen ständigt är tillsammans med människor som lever i pressade livssituationer. Det är baksidan av att alla är välkomna. En annan viktig faktor är då det personliga engagemang och den trosgrund som personalen, framförallt föreståndaren, vilar i. Ur det hämtas styrka för att klara kritiska situationer, även om det har ett pris.

För några besökare på Tröskeln resulterar det i hoppet om ett bättre liv kan bli mer än bara en dröm. För andra förblir Tröskeln en ”krycka” i vardagen som gör att livet trots allt blir något litet drägligare, lite värdigare än det annars skulle vara.

Lindström (1993) understryker betydelsen av att det ställs måttliga förväntningar på de besökande

”---klienter som inte kan rehabiliteras till ett problemfritt liv ute i samhället bör erbjudas en människovärdig tillvaro i en livsmiljö som är avpassad

efter deras resurser. Erbjuds de en sådan bas av trygghet, får sannolikt en del av dem så småningom kraft att utnyttja psykologiskt mer krävande former av omsorg---”(a.a., sid 40)

Ändras något för besökarna?

Tre typer av utfall kan identifieras i det material som redovisas ovan:

- A. Status quo – man upprätthåller ett någorlunda värdigt liv – vistas i Tröskelns lokaler men det är ändå inte ett liv helt som utslagen – någon (Tröskeln) har koll och bryr sig
- B. 13 personer säger sig vara nyktrare. 17 har visioner om ett bättre, nyktert/drogfritt liv i framtiden. Några kommer att uppfylla sina visioner och kunna skapa det nya, andra kommer sannolikt att ”falla igenom” inte en, sannolikt flera gånger men ändå fortsätta att sträva mot något annat.
- C. De som arbetstränar på Tröskeln ges en reell möjlighet till fortsatt arbetsträning i andra sammanhang som i bästa fall kan leda till arbete och egenförsörjning.

SLUTORD

Anders Arnsvik

Under arbetet med utvärderingen av Tröskeln/Ria (T/R) är det ett ord som fått en speciell innebörd och det är *sammanhang*. Ett ord som kan tyckas allmängiltigt för flertalet av oss. Vi ingår i olika sammanhang som har betydelse och som ger oss näring som familjen, släkten, vännerna, arbetskamraterna och så vidare.

Utmärkande för de människor som kommit till T/R är att det stora flertalet står utanför sammanhang som är ”bekräftande och växande”.

T/R har mött upp där de befunnit sig och givit vardagen ett innehåll och mening.

En reflektion är om missbrukarvårdens mottagande av klienter, i vid bemärkelse, verkliga hjälper. Under årtionden har behandling varit det vedertagna begreppet och missbrukarvården har utformats utifrån modellen utredning – behandling. Stora resurser har nedlagts på utbyggnad av behandlingshemsutbudet för att passa så många klientgrupper som möjligt. I den med behandlingshemmen är att skapa det meningsfulla sammanhanget – ett konstruerat sådant oftast långt från hemorten.

Öppenvård, som blivit ledordet för missbrukarvården, handlar ytterst om att i hemmiljön skapa former för det meningsfulla mötet, och att ge människor möjlighet att konstruera sitt sammanhang i en miljö som förmedlar hopp. Vidare att få förutsättningar att växa i sin egen takt. Men, hur gör man i praktiken.

Det finns inget enkelt svar på detta. Omorganisationer och ekonomiseringen av missbrukarvården har alltmer inneburit att man fjärrat sig från klienterna. Organisationen har blivit viktigare än klienten trots att man säger sig arbeta utifrån begreppet/devisen - Klienten i fokus.

En framtida missbruksorganisation måste vara behjälplig med att finna andra ingångar till organisationen och ha som utgångspunkt i arbetet att *börja där klienten är* (FoU-rapport 1999:16) .

REFERENSER

Apelman, E, (2003) Möjligheter och svårigheter i samverkan mellan frivillig och offentlig sektor, *Rapport från FoU i Väst Att finna sin väg 2003:13*

Blomqvist, J, (1996) Från ideologi till ekonomi, *Rapport från FoU i Stockholm, 1996:2*

Blomqvist, J, (1996) Inte bara behandling, sid 179, *Rapport från FoU i Stockholm, 1996:16*

Danermark, B, (2003) Samverkan -himmel eller helvete?

Finne, E, (2003) Statistik över Socialtjänstens kontakter med missbrukare, hemlösa och psykiskt störda i Stockholm år 2001 *Rapport från FoU i Stockholm, 2003:6*

Halvorsen, K, (1992) , Samhällsvetenskaplig metod

Hammare, U, Stenbacka S, (2003), Socialstyrelserapport: *Socialt inriktade organisationer som arbetar mot missbruk (2003)*

Individ och Familjeomsorg, (2005), Socialstyrelsen/
Lägesrapport 2004

Lindström, L, (1993) Socialtjänsten och den hemlöse alkoholisten, *artikel i Sociologisk Forskning 1, 1993: 29-42*

Olsson, L-E, (2000) På olika villkor, Sköndalsinstitutets rapportserie 2000:12

Riksarkivet, Antidrogorganisationer nr 6, 1998

Sewon, T, (2004) *Botten upp* – Tio människors väg ut ur missbruk

Socialstyrelsen, Möten – I den sociala frivilligsektorn, 2002

Välfärd vid vägskäl, SOU 2003:3

www.helamanniskan.org

BILAGA 1

Syfte och metod

Syftet med utvärderingen är att beskriva en öppen dagverksamhet för de mest utsatta missbrukarna samt att undersöka utfallet för besökarna/deltagarna.

Huvudfrågan är: blir det någon förbättring? I så fall – vad i det som görs konkret på Tröskeln kan tänkas leda till en förändring för besökarna/deltagarna? Följande frågeställningar har studerats, uppdelat på två huvudområden – en som rör besökarna och vilka förändringar, processer eller motsvarande som kan noteras i deras liv samt själva arbetet på Tröskeln/Ria.

1. *Undersökning av besökarna vid Tröskeln*

- Vilka kommer till Tröskeln?
- Hur kommer besökarna dit?
- Vad gör att de fortsätter att komma till Tröskeln?
- Leder deltagandet vid Tröskeln till någon förändring, till exempelvis arbetsträning eller ordnat boende?
- Har deltagandet i Tröskeln någon betydelse för om besökarna minskar missbruket?
- Har antalet inläggningstillfällen på beroendevårdens tillnyktringsenhet (TNE) minskat? Har antalet omhändertaganden enligt Lagen om Omhändertagande av Berusade personer (LOB) och antalet övriga anmälningar exempelvis enligt Lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) minskat?
- Har antalet institutionsplaceringar förändrats?

2. *Undersökning av arbetet på Tröskeln*

- Vad görs konkret på Tröskeln, vem gör vad, hur, med vem?
- Vad innebär ”arbetsträning” vid Tröskeln?
- Hur bemöts besökarna

Studien är en undersökning med explorativ ansats där både kvantitativ och kvalitativ datainsamlingsmetod använts. Data har insamlats via observationer, intervjuer och registerstudie (se bilaga 2 - 5).

- Strukturerade informantintervjuer – intervju av tjänstemän/ personer i styrgruppen

I syfte att få svar på frågan om bakgrunden till Tröskelns tillkomst har styrgruppen intervjuats. Frågor som belyses är varför samverkan med Hela Människan Ria valdes, avsikten, de bärande ingredienserna samt tankar om framtiden. Styrgruppen består av

- Kersti Walzl, sektionschef för Sundbybergs kommuns missbrukssektion
- Leif Hedlund socialsekreterare-/samordnare, Sundbyberg
- Christina Enocson, t o m årsskiftet 2004/2005 verksamhetschef för bland annat missbrukarvården i Solna kommun
- Göran Sidh, socialsekreterare Solna samt
- Carl-Erik Mårtensson, RIA – Hela Människan tillika föreståndare för Tröskeln.

Alla i styrgruppen har varit med hela projektiden 2002 fram till idag, våren 2005. De har således haft stort inflytande över och insyn i Tröskelns utveckling från idé till konkret verksamhet.

Alla i styrgruppen har intervjuats var för sig. Samtliga har fått samma frågor. Intervjuerna genomfördes under oktober – november 2004. Data har registrerats med bandspelare respektive nedtecknats, sammanställts och klarifierats med de intervjuade.

– *Deltagande observation*

I syfte att få en helhetsbild av Tröskelns verksamhet genomfördes deltagande observationer (Halvorsen, 1992). Under perioden maj 2004 – november 2004 med semesteruppehåll i juli, besöktes Tröskeln en förmiddag i veckan. Samtliga besökstillfällen dokumenterades genom dagboksanteckningar som beskrev vad som hänt vid varje tillfälle. I samband med de första besöken i maj informerades personal och besökare om FoU:s närvaro i lokalerna och avsikten med utvärderingen.

Avsikten med de förberedande besöken under perioden maj

- november var att;
- bli förtrogen med verksamheten
- upparbeta relationer till personalen
- bli igenkänd av besökarna,

Systematiska observationer genomfördes under en vecka i november 2004. Observationerna dokumenterades utifrån en strukturerad mall i syfte att beskriva Tröskeln – verksamhetens innehåll, vad arbetsträningen innebär och består av, personalgruppen liksom vad de gör och hur. (Se bilaga 5)

– *Intervjuer med Tröskelns besökare – urval och genomförande*

Intervjuundersökningen syftar till att undersöka vilken funktion verksamheten fyller för besökarna. Frågorna avser

bland annat att återspegla besökarnas uppfattning om Tröskeln och dess verksamhet, varför de kommer dit, vilken betydelse Tröskeln har för dem.

Klientintervjuerna genomfördes med ett strukturerat intervjuformulär (se bilaga 2). De påbörjades under december 2004 och avslutades i januari 2005. Totalt intervjuades 25 besökare. 15 av dem fanns listade i en sammanställning över 59 personer som besökt Tröskeln under september 2004. Alla tio nytillkomna besökare under hösten 2004 intervjuades också.

De intervjuade utgörs huvudsakligen av besökare som ofta eller med viss regelbundenhet kommer till Tröskeln. Det innebär således att så kallade ”sällanbesökare” inte annat än undantagsvis är representerade i materialet. Personer som bara besökt verksamheten enstaka gång eller som slutat att besöka verksamheten ingår inte heller i urvalet.

De intervjuade informerades om syftet med intervjun, att det inte kommer att framgå i rapporten vem/vilka som har intervjuats, att deltagandet är frivilligt samt att de när som helst kunde avbryta intervjun. Data har lagts in och bearbetats med hjälp av SPSS, Statistical Package for the Social Sciences.

– *Registerstudie*

För att undersöka vilka besökarna är och deras kontakt med socialtjänsten genomfördes en registerstudie via missbrukssektionerna i Solna och Sundbyberg. Som underlag användes Tröskelns sammanställning över de 59 personer som listats som besökare september 2004. Formuläret utformades av FoU-Nordväst, fylldes i av missbrukssektionerna själva, men bearbetades av FoU-Nordväst. Förfarandet innebär att

inga personuppgifter eller andra uppgifter kan kopplas till en enskild person när formulären överlämnas till FoU. Data som insamlats i avpersonifierad form rör besökarnas ålder, kön, bostadssituation, missbruk, ohälsa, aktualitet inom socialtjänsten bland annat (se bilaga 3).

– *Metoddiskussion*

I utvärderingen har olika metodansatser använts i syfte att ge en så heltäckande bild som möjligt av Tröskelns verksamhet och dess besökare. I särskilt fokus står frågan om något - och i så fall vad - i verksamheten som kan vara förändringsskapande.

Syftet med *registerstudien* var att synliggöra populationen som besöker Tröskeln och deras eventuella kontakter med socialtjänsten. Problemet med registerstudier av socialtjänstens akter är välkänt – datas reliabilitet och validitet är beroende av hur pass väl förda journaler och akter är – utöver hur pass väl frågorna konstruerats och besvaras i formuläret som konstruerats för denna delundersökning. Genom att en av kommunerna själva genomförde registerstudien kom den att behäftas med en hel del bortfallsproblem. Detta blev uppenbart i och med att data i den andra kommunen samlades in under handledning av FoU av två studenter som del av en C-uppsats. En slutsats som kan dras är att det inte finns några utarbetade rutiner - eller kanske snarare traditioner – i kommunerna för att genomföra denna typ av utvärderingsstudier.

En annan omständighet är att det var svårt att få *jämförbara* data, eftersom dokumentationen inom kommunerna är så olika. Exempelvis är rutinerna för hanteringen av inkomna LOB-anmälningar olika. Inte mer än i undantagsfall noteras inläggning på TNE, vilket i och för sig kan bero på att det inte finns några överföringsrutiner om inläggningstillfällen på den

landstingskommunala beroendevården och kommunernas missbrukarvård.

Slutsatsen är att denna del av utvärderingen inte kan ge annat än mycket begränsade uppgifter om den undersökta populationen. Vi har därför valt att inte redovisa denna delstudie annat än sådana enstaka resultat som bedöms vara tillfyllest i fråga om reliabilitet och validitet. En av flera lärdomar som kan dras är att denna typ av undersökningar framgent måste styras mycket fastare vid datainsamling samtidigt som frågan om socialtjänstens dokumentation ställs på sin spets inför arbetet med ett kunskapsbaserat socialt arbete.

Intervjuundersökningens urval kräver en kommentar. Populationen var alltså kartlagd av verksamheten i september 2004. Fram till intervjuundersökningen i januari 2005 tillkom nya besökare som inte fanns med på den listan. Samtidigt fanns det besökare som antingen slutade att komma till Tröskeln under hösten alternativt inte kom mer än enstaka gånger, då listan sammanställdes. De personer som har intervjuats är alltså de frekventa besökarna, de som valt att komma till Tröskeln och fortsätter att göra så. Det innebär att vi inte kan säga något om varför en del personer väljer att *inte* fortsätta gå till Tröskeln annat än det personalen på Tröskeln känner till. Vi har därmed begränsad information om varför en del slutar att gå dit, trots att de tidigare varit mer eller mindre frekventa besökare.

BILAGA 2

Kodnr:.....

Man

Kvinna Födår:.....

Intervjufrågor till Tröskelns deltagare

1. När kom Du till Tröskeln första gången?

år: månad:

2. Vad var främsta skälet till att du kom till Tröskeln?

- 1. Behövde något ställe att gå till där det är nyktert/drogfritt
- 2. Det är ingen behandling
- 3. Min socialsekreterare informerade mig om Tröskeln
- 4. En annan besökare tipsade om Tröskeln
- 5. Annat, vad ...

3. Vad är skälet till att du fortsätter gå till Tröskeln?

- 1. Jag kan vara mig själv
- 2. Jag får kontakt med andra människor

- 3. Jag kan komma och gå när jag själv vill
- 4. Jag kan göra sådant som jag tycker om
- 5. Jag vill försöka hålla mig nykter/
drogfri
- 6. Jag vill börja arbetsträna på Tröskeln
- 7. Annat, vad? ...

4. Vad gör du på Tröskeln

- 1. Träffar kompisar
- 2. Läser tidningen
- 3. Äter lunch
- 4. Pratar med andra besökare
- 5. Pratar med personal/dom som arbetar där
- 6. Deltar i morgonsamlingen (kl 9 00)
- 7. Spelar biljard
- 8. Spelar schack och/eller andra spel
- 9. Lär mig använda dator
- 10. Använder mig av "syateljén"
- 11. Deltar i den fysiska träningen
(i gymnastiksalen eller badhuset)
- 12. Deltar i samtalsgruppen för kvinnor
- 13. Arbetsträning, vilken består av...

- 14. Annat, vad ...

5. Har något i Ditt dagliga liv blivit annorlunda sedan du började gå till Tröskeln - något som gör skillnad mot tidigare?

- 1. Ja
- 2. Nej

6. Om ja, vad har förändrats? ...

7. Hur har du blivit bemött av Tröskelns personal?

- 1. Bra
- 2. Dåligt
- 3. Vare sig bra eller dåligt

8. Skulle Du rekommendera någon annan att börja gå till Tröskeln?

- 1. Ja
- 2. Nej
- 3. Vet ej

9. Om ja, varför rekommenderar du Tröskeln ...

10. Har Ni möjligheter att påverka innehållet i Tröskelns verksamhet och i så fall hur?

- 1. Ja
- 2. Nej
- 3. Vet ej

11. Om ja, vad och hur kan Du påverka? ...

12. Är det något på Tröskeln som du tycker borde förändras och i så fall vad?

- 1. Ja
- 2. Nej
- 3. Vet ej

13. Om ja, vad borde förändras? ...

14. Har du haft yrkesarbete (på öppna arbetsmarknaden)?

- 1. Ja
- 2. Nej

15. Om Ja - vad arbetade Du med?

16. När var det? år (mån)

17. Har du tidigare deltagit i någon form av arbetsträning?

- 1. Ja
- 2. Nej

18. Om ja - när? år (mån)

19. Vad är dina planer, om du får önska?

Vägledning

- vad är dina planer
- om fem år – har något förändrats då, jämfört med idag
- vad tror Du är möjligt?
- vad, vilka är hindren?
- hur ser vägen dit ut – hur kan du komma dit
- är Tröskeln på något sätt en del av den planen? På vilket sätt, i så fall?

BILAGA 3

Kodnr:.....

Registerdata – Tröskelns besökare

Bakgrundsvariabler

1. 1. Man Födelseår.....
2. Kvinna

2. Första kontakt med socialtjänsten

år.....

3. Umgängesbarn

1. Ja
2. Nej

4. Civilstånd

1. Gift
2. Sammanboende
3. Ensamstående, tidigare gift eller sammanboende
4. Ensamstående, aldrig gift eller sammanboende

5. Boende

Huvudsakligt boende?

1. Egen bostad (1:a handskontrakt)

- 2. Andrahandsboende (2:a handskontrakt)
- 3. Inneboende
- 4. Inackorderingshem
- 5. Försöks/träningslägenhet/modulboende
- 6. Härbärke
- 7. Vandrarhem
- 8. "Uteliggare"
- 9. Annat

6. Utbildning? Om det framgår av akten högsta utbildning som slutförts?

- 1. Ej genomgått grundskola
- 2. Grundskola 9 år, folkskola, enhetsskola, grundvux
- 3. Enstaka gymnasieämnen
- 4. 2-årigt gymnasium, yrkesskola eller lärling
- 5. 3-årigt gymnasium, folkhögskola eller realskola
- 6. Eftergymnasiala studier
- 7. Examen från universitet eller högskola

7. Arbetslivserfarenhet

Haft arbete på öppna arbetsmarkanden?

- 1. Ja, när senast
- 2. Nej

8. Aktuell arbetssituation

- 1. Aktivt arbetssökande
- 2. Arbetsträning/praktik i kommunal regi
- 3. Arbetsträning/praktik via
Arbetsförmedlingen
- 4. Osa
- 5. Arbetslös
- 6. Annat, vad?

9. Försörjning

Huvudsaklig försörjning

– under 2003

– under 2004

☐ 1. Inkomst från arbete	☐ 1. Inkomst från arbete
☐ 2. Osa	☐ 2. Osa
☐ 3. Arbetslöshetsers
(A-kassa)	☐ 3. Arbetlöshetsers
(A-kassa)
☐ 4. Socialbidrag	☐ 4. Socialbidrag
☐ 5. Sjukpenning, sjukbidrag,
pension	☐ 5. sjukpenning, sjukbidrag
pension
☐ 6. Annat, vad...	☐ 6. annat, vad...

10. Missbruk

10.1 Alkoholmissbruk (fysiska/psykiska och sociala konsekvenser)

- 1. Ja
- 2. Nej

10.2 Hur länge (haft kännedom om)?

- 1. 0 - 5 år
- 2. 6 - 10 år
- 3. 11 - 15 år
- 4. 16 - w

10.3 Narkotikamissbruk (fysiska/psykiska och sociala konsekvenser)

- 1. Ja Dominerande preparat
- 2. Nej

10.4 Hur länge (haft kännedom om)?

- 1. 0 - 5 år
- 2. 6 - 10 år
- 3. 11 - 15 år
- 4. 16 - w

11. Enbart psykisk ohälsa (inget missbruk)

- 1. Ja
- 2. Nej

12. Aktuell inom socialtjänstens missbrukarvård

För närvarande aktuell inom socialtjänstens missbrukarvård (beslut enligt SoL Och/eller LVM?)

- 1. Ja
- 2. Nej

16. Tidigare aktuell inom socialtjänstens missbrukarvård?

- 1. Ja
- 2. Nej
- 3. När? Under vilka år? ...

Övriga kommentarer:

BILAGA 4

FRÅGEOMRÅDEN

1. Hur började det; *vad, hur, när. Konkreta händelser, initiativ – helt enkelt hur kom Tröskeln till?*

2. Vad var avsikten; meningen? *Vad ville Ni uppnå?*

3. Vad/vilka är de bärande ingredienserna? *Vad är det som görs annorlunda och som i sig kan vara förändringsskapande?*

4. Och sedan – framtiden? *Vad är tankarna inför framtiden? Vad vill Ni att Tröskeln skall utvecklas till?*

BILAGA 5

OBSERVATIONSVECKA – TRÖSKELN

Beskriv lokalen!

- Receptionen?
- Serveringen.
- Biljardbordet.
- Datahörnan.
- Fikabordet
- Carl-Erik och Erikas rum.
- Soffgruppen
- Klädhörnan

Vem gör vad med vem?

- Vad gör Carl-Erik. Vilken är hans roll?
- Vad gör Erika?
- Vad gör Michael?
- Vad gör Maria?

Vilka yrkesgrupper besöker Tröskeln?

- Vad gör de?

Vem/vilka samverkar Tröskeln med?

- Hur ser samarbetet ut?

Vad är syftet med morgonsamlingen?

- Vilka deltar?
- Måste alla delta?
- Vad diskuteras?

Vilken betydelse har det kristna budskapet?

– Hur tar det sig uttryck?

Beskriv en dag på Tröskeln.

Bemötandet?

I vilket skede övergår regelbunden närvaro på Tröskeln till att rubriceras arbetsträning?

– Vad krävs?

Vilka möjligheter till arbetsträning finns?

– Vilka arbetsuppgifter finns?

Vilken roll har de som arbetstränare?

Regelverket

- Hur ser det ut?

- Hur efterlevs det?

- Vilka konsekvenser får det om någon upprepat bryter mot reglerna?

Övrigt

Tidigare utgivna FoU-rapporter

Forskningsrapport nr 2003:1

”Hellre brödlös än rådlös” -
Ekonomisk rådgivning som metod i
socialt arbete

FoU-Rapport 2002:2

Vad är verksamt i handledning? - en
kvalitativ undersökning

FoU-Rapport 2003:1

”Viharjuändåbarnihop...”-separerade
pappors röster om svårigheter med
gemensamt föräldraskap

FoU-Rapport 2003:2

Familjeliv som yrkesliv - en
enkätstudie av familjehemmen i
Solna stad

FoU-Rapport 2004:1

En inblick i familjens vardag? Om
intensiva barnavårdsutredningar

FoU-Rapport 2004:2

Flyktingar i Nordväst

FoU-Rapport 2004:3

Adrian -Arbete med unga vuxna
missbrukare i öppenvård

Händelser i det tysta

Utvärdering av en öppenvårdsverksamhet för missbrukare

I nordvästra Stockholm finns Tröskeln-Ria, en dagverksamhet för de mest utsatta missbrukarna. Det är ett samarbetsprojekt mellan missbrukarvården i Solna och Sundbyberg samt den ekumeniska organisationen Hela Människan - Ria i dessa kommuner.

Utifrån sett är Tröskeln en värmestuga för missbrukare. Det är vad vi ser när vi närmar oss lokalen. För besökarna är det något annat. Går det att förstå vad som egentligen pågår - bakom det som till synes sker?

I denna rapport undersöks vad i verksamheten som kan förändra något för besökarna.

ISBN 91-89681-10-X

Forsknings- och utvecklingsenheten för socialtjänstens individ- och familjeomsorg i Stockholm Nordväst

e-post: fou-nordvast@sollentuna.se